

**Vilniaus universiteto Teisės fakulteto
Baudžiamosios justicijos katedra**

Kamilės Kamarauskaitės,
V kurso, baudžiamosios justicijos
studijų šakos studentės

Magistro darbas

**Ikiteisminio tyrimo pradėjimo probleminiai aspektai baudžiamajame procese
Problematic Aspects of Initiating of the Pre-trial Investigation in Criminal
Procedure**

Vadovas: prof. dr. Gintaras Goda
Recenzentas: lekt. dr. Audrius Juozapavičius

Vilnius
2022

ANOTACIJA IR PAGRINDINIAI ŽODŽIAI

Šiame baigiamajame darbe analizuojamas ikiteisminio tyrimo pradėjimo institutas, atskleidžiama ikiteisminio tyrimo samprata, aptariami pagrindai, procesinė tvarka, bei įvardinjami tam tikri ikiteisminio tyrimo pradėjimo probleminius aspektai. Analizuojant ikiteisminio tyrimo pradėjimo institutą, kartu analizuojamos atsisakymo pradėti ikiteisminį tyrimą ir patikslinamųjų veiksmų, teorinės, bei praktinės problemos.

Pagrindiniai žodžiai: ikiteisminio tyrimo pradėjimas, atsisakymas pradėti ikiteisminį tyrimą, ikiteisminio tyrimo pradėjimo pagrindai, patikslinamieji veiksmai.

This thesis analyzes the institution of initiation of pre-trial investigation, the concept of pre-trial investigation is revealed, covered the basics, procedural order, and some initiation of pre-trial investigation problematic aspects are named. Analyzing the initiation of pre-trial investigation is also analyzed refusal to initiate a pre-trial investigation and clarification actions, theoretical and practical problems.

Key words: initiation of pre-trial investigation, refusal to commence a pre-trial investigation, grounds of initiating a pre-trial investigation, clarification actions.

TURINYS

IŽANGA	4
1. IKITEISMINIO TYRIMO PRADĖJIMAS.....	7
1.1 Ikiteisminio tyrimo pradėjimo samprata	8
1.2 Ikiteisminio tyrimo pradėjimo pagrindai	12
1.3 Ikiteisminio tyrimo pradėjimas tik pagal nukentėjusiojo asmens skundą, jo teisėto atstovo pareiškimą, ar prokuroro reikalavimą.....	20
2. APLINKYBIŲ PATIKSLINIMAS	27
2.1 Patikslinamųjų veikslių raida	27
2.2 Neteisėtas patikslinamųjų veikslių taikymas	31
3. ATSIKALYMAS PRADĖTI IKITEISMINĮ TYRIMĄ.....	35
3.1 Atsisakymo pradėti ikiteisminį tyrimą raida	35
3.2 Atsisakymo pradėti ikiteisminį tyrimą pagrindai	36
3.3 Atsisakymo pradėti ikiteisminį tyrimą probleminiai aspektai	43
IŠVADOS	48
LITERATŪROS SARAŠAS	50
SANTRAUKA.....	56
SUMMARY	57
PRIEDAS.....	58

IŽANGA

Ikiteisminio tyrimo teisinis reguliavimas yra numatytas Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso (toliau BPK) ir Lietuvos Respublikos generalinio prokuroro 2008 m. rugpjūčio 11 d. įsakymu Nr. I-110 (2022 m. vasario 22 d. įsakymo Nr. I-110 redakcija) patvirtintose rekomendacijose dėl ikiteisminio tyrimo pradžios ir jos registravimo tvarkos (toliau Rekomendacijos). Mokslinėje literatūroje ikiteisminio tyrimo pradėjimo stadija yra įvardijama kaip viena svarbiausių ir nusikalstamos veikos tyrimo sėkmę lemiančių etapų. Lietuvos mokslininkų yra pasisakyta, kad „Nusikalstamos veikos tyrimo sėkmę ir rezultatus dažniausiai lemia kaip tik šios stadijos proceso veiksmai: jeigu jie atlikti kruopščiai ir tiksliai, tinkamai įforminti, tai galima tikėtis, kad tyrimas bus laiku užbaigtas, o kaltieji asmenys perduoti teismui ir nubausti.” (Bučiūnas *et al*, 2017, p. 9) Tačiau baudžiamieji įstatymai tik formaliai reglamentuoja ikiteisminį tyrimą ir jo pradėjimą, neapibrėždami ikiteisminio tyrimo pradėjimo stadijos sampratos ar pačios ikiteisminio tyrimo pradėjimo sąvokos.

Ikiteisminio tyrimo pradėjimo teisinis reguliavimas, pastaruoju metu sulaukia gana nedaug Lietuvos baudžiamojo proceso doktrinos dėmesio, nors praktiškai taikant įstatymą, susiduriama su įvairiais probleminiais aspektais: sprendžiant ikiteisminio tyrimo pradėjimo ar nepradėjimo pagrįstumo klausimą, skiriant dėmesį skundo, pareiškimo, pranešimo patikslinimui, vertinant duomenų pakankumą, įstatymo numatytų imperatyvių terminų laikymąsi, asmenų teisių ir jų teisėtų interesų užtikrinimo klausimus. Tema iki dabar aktuali sprendžiant klausimą pradėti ikiteisminį tyrimą ar atsisakyti jį pradėti, bei kokių pagrindų. Svarbu paminėti, kad teisės doktrinoje keliamas klausimas kodėl vienais atvejais ikiteisminis tyrimas pradedamas, o analogiškais atvejais teisėsaugos institucijos atsisako pradėti ikiteisminį tyrimą. Šios temos aktualumas taip pat pasižymi tuo, kad iki šiol nėra nagrinėtas ikiteisminio tyrimo pradėjimo, patikslinamųjų veiksmų atlikimo ir atsisakymų pradėti ikiteisminį tyrimą santykis, bei kylančios problemos.

Šio darbo tikslas išnagrinėti ikiteisminio tyrimo pradėjimo institutą, atskleisti ikiteisminio tyrimo sampratą, aptarti pagrindus, procesinę tvarką, įvardinti tam tikrus ikiteisminio tyrimo pradėjimo probleminius aspektus, kylančius baudžiamojo proceso teisės moksle, bei praktikoje. Bus nagrinėjama atvejai, kai ikiteisminis tyrimas pradedamas tik pagal nukentėjusiojo skundą, jo teisėto atstovo pareiškimą ar prokuroro reikalavimą, kadangi

praktikoje šiame pagrinde kyla praktinių problemų. Taip pat bus nagrinėjamas atsisakymas pradėti ikiteisminį, bei aplinkybių patikslinimas, kadangi jie tiesiogiai susiję su ikiteisminio tyrimo pradėjimo institutu. Bus kalbama apie atsisakymo pradėti ikiteisminį tyrimą pagrindus, kas yra prielaida ikiteisminio tyrimo nepradėjimui. Skiriamas dėmesys BPK 168 straipsnio 1 dalyje numatytiems patikslinamiesiems veiksams, kurie yra svarbūs sprendžiant pradėti ikiteisminį tyrimą ar atsisakyti pradėti ikiteisminį tyrimą. Bus aptariamoms atsisakymo pradėti ikiteisminį tyrimą problemoms, kylančios baudžiamojo proceso teisės moksle bei praktikoje.

Darbo uždaviniai:

1. Išanalizuoti ikiteisminio tyrimo pradėjimo sampratą, pagrindus ir atskirus ikiteisminio tyrimo pradėjimo probleminius aspektus.
2. Išanalizuoti atsisakymo pradėti ikiteisminį tyrimą sampratą, pagrindus ir atskirus atsisakymo pradėti ikiteisminį tyrimą probleminius aspektus.
3. Išanalizuoti su patikslinamaisiais veiksmais susijusias problemas.

Pagrindinis šio darbo objektas yra ikiteisminio tyrimo pradėjimo institutas, tačiau kartu su juo yra analizuojami ir kai kurie atsisakymo pradėti ikiteisminį tyrimą instituto klausimai, bei su aplinkybių patikslinimu susiję probleminiai aspektai, glaudžiai susiję su šio magistro darbo tematika. Kaip ir minėta nurodyti institutai yra susiję, todėl norint išsamiai atskleisti ikiteisminio tyrimo pradėjimo probleminius aspektus baudžiamajame procese jie bus analizuojami kartu.

Tiriant ikiteisminio tyrimo pradėjimo, atsisakymo pradėti ikiteisminį tyrimą institutus, jų teorines ir praktines problemas, magistro darbe buvo taikoma: dokumentų analizės metodas - naudojamas analizuojant ir vertinant teisėsaugos institucijų sprendimus, teismų nutartis baudžiamosiose bylose; loginio - analitinio ir lingvistinio metodo pagalba - analizuojami probleminiai aspektai, daromos išvados; teleologinis ir istorinis metodas - taikomi analizuojant ikiteisminio tyrimo pradėjimo, atsisakymo pradėti ikiteisminį tyrimą ir patikslinamųjų veikslių raidą, aptariant BPK pakeitimus ir papildymus; anketinis metodas - taikytas pateikiant anoniminę internetinę apklausą, siekiant išsiaiškinti atskirus ikiteisminio tyrimo pradėjimo ir atsisakymo pradėti ikiteisminį tyrimą klausimus.

Šio darbo originalumas pasižymi tuo, kad ikiteisminio tyrimo pradėjimo tema Lietuvos teisės mokslininkų pastaruosiu metu nebuvo išsamiai išanalizuota, po paskutinių

aktualių BPK pakeitimų buvo parašyta tik keletas mokslinių straipsnių. Nagrinėjant pasirinktą temą darbe bus analizuojama aktuali teismų praktika, atliktas empirinis tyrimas.

Pagrindiniai šiame magistro darbe naudojami šaltiniai yra teisės norminiai aktai, reglamentuojantys ikiteisminio tyrimo pradėjimo ir atsisakymo pradėti ikiteisminį tyrimą institutą. Siekiant atskleisti skirtingų teisės mokslininkų nuomones buvo naudota specialioji literatūra - moksliniai straipsniai, vadovėliai, metodinė medžiaga, kuriuose analizuojami ikiteisminio tyrimo pradėjimo ir atsisakymo pradėti ikiteisminį tyrimą teoriniai ir praktiniai aspektai. Panaudota ir darbui reikšminga praktinė medžiaga - nacionalinių teismų nutartys ir EŽTT sprendimai, siekiant atskleisti praktikoje kylančias problemas, galimus jų sprendimo būdus.

1. IKITEISMINIO TYRIMO PRADĖJIMAS

Viename iš Lietuvos Aukščiausiojo teismo (toliau LAT) nutarčių nurodoma, kad „Baudžiamasis procesas prasideda nuo informacijos apie nusikalstamos veikos padarymą gavimo – asmens pareiškimo, pranešimo ar skundo – arba nusikalstamos veikos požymių nustatymo (kai tai nustato prokuroras ar ikiteisminio tyrimo pareigūnas) fakto”. (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. birželio 27 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-196-697/2019). Baudžiamojo proceso pradžios metu gali būti pradedamas ikiteisminis tyrimas arba atliekamas aplinkybių patikslinimas, po kurio priimamas sprendimas pradėti ikiteisminį tyrimą arba atsisakyti pradėti ikiteisminį tyrimą.

BPK 166 straipsnyje įtvirtinta kad, „ikiteisminis tyrimas pradedamas gavus skundą, pareiškimą ar pranešimą apie nusikalstamą veiką, prokurorui ar ikiteisminio tyrimo pareigūnui patiems nustatius nusikalstamos veikos požymius. Šio Kodekso nustatytais atvejais ikiteisminis tyrimas pradedamas tik tuo atveju, kai yra nukentėjusiojo skundas“ (Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas, 2002) Tai yra ikiteisminis tyrimas pradedamas, kai yra pakankamai informacijos - duomenų, apie padarytą, daromą arba rengiamą padaryti nusikalstamą veiką. Kiekvienu atveju ar duomenų pradėti ikiteisminį tyrimą pakanka ir ar jie „atitinka keliamus reikalavimus” sprendžia prokuroras arba ikiteisminio tyrimo įstaigos pareigūnas, kuriam įstatymu suteikti įgaliojimai pradėti ikiteisminį tyrimą. Jei prokurorui ar ikiteisminio tyrimo pareigūnui iš pateikto skundo, pareiškimo, pranešimo nepakanka duomenų nustatyti ar buvo padaryta nusikalstama veika, taip pat atvejais, kai ikiteisminiui tyrimui pradėti būtinas nukentėjusio asmens skundas ar jo teisėto atstovo pareiškimas, o nukentėjusysis ar jo teisėto atstovas aiškiai neišreiškia valios dėl baudžiamojo proceso pradėjimo ar nepradėjimo, nepradėjus ikiteisminio tyrimo, gali būti pradėtas aplinkybių patikslinimas. BPK 168 straipsnio 1 dalis nustato, kad laiko tarpas tarp momento, kai prasideda baudžiamasis procesas, iki sprendimo dėl ikiteisminio tyrimo pradėjimo gali būti iki 10 dienų, terminas skaičiuojamas nuo pareiškimo prokuratūroje gavimo (terminas negali būti pratęstas). (Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas, 2002)

Magistrinio darbo pirmoje dalyje bus plačiau analizuojama ikiteisminio tyrimo pradėjimo samprata, pagrindai, praktiniai ir teoriniai ikiteisminio tyrimo pradėjimo probleminiai aspektai.

1.1 Ikiteisminio tyrimo pradėjimo samprata

Ikiteisminio tyrimo reglamentavimas numatytas BPK, bei Rekomendacijose. Nurodytuose teisės aktuose nustatyta ikiteisminio tyrimo subjektai ir įstaigos, reglamentuota ikiteisminio tyrimo pradžia – pagrindai, ikiteisminio tyrimo veiksmai ir kita, tačiau ikiteisminio tyrimo samprata, jos uždaviniai, taip pat ikiteisminio tyrimo pradėjimo sąvoka yra nepateikta.

Teisės doktrinoje vienareikšmiškos ikiteisminio tyrimo sampratos taip nėra, pateikiami įvairūs apibūdinimai. Vienas iš randamų pavyzdžių „ikiteisminis tyrimas - viena iš svarbiausių baudžiamojo proceso stadijų. Nusikalstamos veikos tyrimo sėkmę ir rezultatus dažniausiai lemia kaip tik šios stadijos proceso veiksmai: jeigu jie atlikti kruopščiai ir tiksliai, tinkamai įforminti, tai galima tikėtis, kad tyrimas bus laiku užbaigtas, o kaltieji asmenys perduoti teismui ir nubausti” (Bučiūnas, *et al*, 2017, p. 9)), nurodoma, kad ikiteisminis tyrimas yra pirmoji baudžiamojo proceso stadija, teigiama, kad nuo jos priklauso sėkminga bylos baigtis. Taip pat ikiteisminis tyrimas apibūdinamas kaip baudžiamojo proceso dalis (Mišeikis, 2005, p. 47) ar proceso stadija, trunkanti nuo sprendimo pradėti ikiteisminį tyrimą iki bylos perdavimo teismui, arba priimant sprendimą nutraukti ikiteisminį tyrimą. (Goda, *et al*, 2005, p. 288)

Taigi, išsiaiškinus, kad ikiteisminis tyrimas atitinkama baudžiamojo proceso stadiją, tikslinga išsiaiškinti ir sąvokas „baudžiamasis procesas” ir „baudžiamojo proceso stadija”. Baudžiamasis procesas – tai tiriant bei nagrinėjant baudžiamąsias bylas teismo, prokuroro ir ikiteisminio tyrimo pareigūnų įstatymo nustatyta tvarka vykdoma veikla, kurios metu visiems proceso subjektams sudaromos sąlygos naudotis nustatytomis teisėmis. (Goda, *et al*, 2005, p. 12). Baudžiamasis procesas susideda iš baudžiamojo proceso stadijų. Baudžiamojo proceso stadija – tai atskiras nusikalstamos veikos tyrimo ir baudžiamosios bylos nagrinėjimo etapas, kuriame sprendžiami specifiniai uždaviniai ir kuris baigiamas priimant tam tikrą procesinį tolesnį bylos proceso vyksmą lemiantį sprendimą. (Ažubalyte, *et. al*, 2016, p. 41). Ž. Mišeikis konstatuoja, kad kiekviena baudžiamojo proceso stadija turi tik jai būdingus požymius, tai yra tikslą, uždavinius, specifinę baudžiamojo proceso principų išraiškos formą, vidinę stadijos struktūrą, apibrėžtą dalyvaujančių asmenų ratą, specifinius procesinius teisinius santykius, specifinius procesinius veiksmus, procesinių veiksmų atlikimo formą,

procesinius sprendimus, pradžios ir pabaigos momentus, tęstinumą laike, baigiamuosius procesinius sprendimus. (Mišeikis, 2005, p. 47)

Nuo 2003 m. gegužės 1 d. įsigaliojusio BPK, Lietuvos Respublikos baudžiamajame procese išskiriamos proceso stadijos: 1) ikiteisminis tyrimas; 2) bylų procesas pirmosios instancijos teisme; 3) apeliacinis procesas; 4) nuosprendžių ir nutarčių vykdymas; 5) kasacinis procesas 6) baudžiamosios bylos atnaujinimas. (Ažubalyte, *et al*, p. 44). Šis skirstymas nėra absoliutus, nes vienos iš stadijų gali ir nebūti. Kiekviena iš paminėtų baudžiamojo proceso stadijų turi jai būdingus požymius - turinti savo vidinę struktūrą, yra ribojama laiko ir atskaitos taškais ir kurioje, atsižvelgiant į bendrą baudžiamojo proceso tikslą, bei uždavinius, sprendžiami tik tai stadijai būdingi tikslai ir uždaviniai. (Mišeikis, 2005, p. 47)

Tuo tarpu iki 2003 m. gegužės 1 d. įsigaliojusio BPK buvo laikomasi nuomonės, kad baudžiamojo proceso stadijų sistemą sudaro: baudžiamosios bylos iškėlimo, parengtinio tyrimo, atidavimo teismui, teismo nagrinėjimo, apeliacinio proceso, nuosprendžio vykdymo, kasacinio proceso, bylos atnaujinimo dėl naujai paaiškėjusių aplinkybių. (Mišeikis, 2005, p. 47).

Baudžiamosios bylos iškėlimas buvo apibūdinamas kaip pirmoji baudžiamojo proceso stadija, kurios stadijos pradžia buvo laikoma pareiškimo ar pranešimo apie padarytą ar rengiamą nusikaltimą gavimo arba kitokios vados bei pagrindo bylai iškelti atsiradimo momentas, pabaiga – atitinkamo nutarimo – iškelti baudžiamąją bylą arba atsisakyti tai padaryti – priėmimas. (Bataitis, *et al*, 1989, p. 118.)

Taigi įsigaliojus naujam BPK ikiteisminio tyrimo stadija pakeitė baudžiamosios bylos iškėlimo ir parengtinio tyrimo stadijas. Mokslinėje literatūroje randama, kad baudžiamosios bylos iškėlimo stadija, yra metodas kuris, buvo kildinamas iš tokių Europos Sąjungos šalių kaip Prancūzija ir Vokietija. (Ancelis, 2018, p. 25). Lyginant Lietuvos BPK ir Prancūzijos Baudžiamojo proceso kodeksą (toliau Prancūzijos BPK) matyti, kad Prancūzijos BPK iki šių dienų išlikusi baudžiamosios bylos iškėlimo, parengtinio bylos tyrimo ir preliminarus tyrimo stadijos (Prancūzijos BPK 75-78 straipsnis). Apžvelgus šiuo metu Vokietijoje galiojantį šalies baudžiamojo proceso kodeksą (toliau Vokietijos BPK), taip pat pastebima, kad šalies baudžiamojo proceso kodeksas taip pat nenumato ikiteisminio tyrimo pradėjimo stadijos (šalies praktikoje ikiteisminis tyrimas laikomas pradėtu atlikus pirmuosius

procesinius veiksmus (Andrejev, 2004, p. 123.)). Taigi minėtos valstybės iki šių dienų yra likusios prie seniau įsigaliojusių baudžiamo proceso stadijų.

Lietuvoje panaikinus baudžiamosios bylos iškėlimo stadiją ikiteisminis tyrimas buvo pradamas gavus skundą, pareiškimą ar pranešimą apie padarytą nusikalstamą veiką, atsisakyti pradėti ikiteisminį tyrimą, vadovaujantis BPK 168 straipsniu, buvo galima tik tuomet, kai nurodyti faktai apie nusikalstamą veiką akivaizdžiai neteisingi. „Taigi, įstatymas primygtinai įpareigojo ikiteisminį tyrimą pradėti iškart gavus pareiškimą ar pranešimą, nes pirminei informacijai tikrinti nebuvo skirtas nei terminas, nei galimybė atlikti tam tikrus procesinius veiksmus” (Ancelis, 2008, p. 18), kadangi tik pradėjus ikiteisminį tyrimą buvo leista atlikti visus procesinius veiksmus. Anuomet ikiteisminis tyrimas turėjo būti nutraukiamas jei ikiteisminio tyrimo metu paaiškėdavo, kad procesas buvo pradėtas nepagrįstai, ar atsirasdavo kliūčių, dėl kurių proceso nebuvo galima tęsti, taip pat atvejais kai nebuvo galimybių surinkti pakankamai asmens kaltę pagrindžiančių duomenų, taigi ikiteisminis tyrimas pasibaigdavo neperėjęs į kitas stadijas.

Tik 2010 m. rugsėjo 21 d. buvo priimta nauja BPK redakcija, kurios 168 straipsniu „Atsisakymas pradėti ikiteisminį tyrimą“ vėl sugrąžinta galimybė atlikti tam tikrus procesinius veiksmus iki pradėnant ikiteisminį tyrimą. BPK 168 straipsnis papildytas, kad gauto skundo, pareiškimo ar pranešimo duomenų patikslinimui gali būti atlikti veiksmai, kurie nesusiję su procesinėmis prievartos priemonėmis (įvykio vietos apžiūra, įvykio liudytojų apklausa, taip pat iš valstybės ar savivaldybės įmonių, įstaigų, organizacijų, pareiškėjo ar asmens, kurio interesais pateiktas skundas, pareiškimas ar pranešimas, reikalaujami duomenys ar dokumentai, atliktos pareiškėjo ar asmens, kurio interesais pateiktas skundas, pareiškimas ar pranešimas, apklausa). (Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas, 2002) Taigi 2010 m. rugsėjo 21 d. priėmus naują BPK redakciją, pasikeitė ir ikiteisminio tyrimo reikšmė, atsisakius pradėti ikiteisminį tyrimą, baudžiamasis procesas nutrūksta pirminiame jo etape, taip ir nepasiekęs ikiteisminio tyrimo stadijos, tad galima teigti, jog vadovaujantis BPK nuostatomis baudžiamasis procesas prasideda dar prieš ikiteisminio tyrimo stadijos pradžią, kadangi jau išsiaiškinta, kad procesas turi pradžią ir pabaigą, vadinasi baudžiamasis procesas negali nutrūkti neprasidėjęs. Ž. Mišeikis yra pateikęs ikiteisminio tyrimo ir ikiteisminio tyrimo pradėjimo koncepcijas, pagal kurias kiekviena iš stadijų atribojamos viena nuo kitos skirtingais tikslais, uždaviniais, bei stadijos struktūra, asmenų, dalyvaujančių vienoje ar kitoje stadijoje, skaičių ir procesinius

teisinius santykius tarp jų, procesinių veiksmų ir jų atlikimo forma, priimamus sprendimus kiekvienoje stadijoje. (Mišeikis, 2005, p. 48-49) Išanalizavus minėtus aspektus preziumuojama, kad ikiteisminio pradėjimo tyrimo stadija turi baudžiamojo proceso stadijai būdingus bruožus.

Kadangi ikiteisminis tyrimas yra baudžiamojo proceso stadija (laikomas pirmąją baudžiamojo proceso stadija), o ikiteisminis tyrimo pradėjimas turi baudžiamojo proceso stadijai būdingus bruožus, bei ikiteisminio tyrimo pradėjimas reiškia ir baudžiamojo proceso pradėjimą, vadinasi, ikiteisminio tyrimo pradėjimo, kaip baudžiamojo proceso dalies, samprata, paskirtis ir uždaviniai išplaukia iš to paties baudžiamojo proceso: Baudžiamojo proceso kodekso 1 straipsnio 1 dalis skelbia: „Baudžiamojo proceso paskirtis yra ginant žmogaus ir piliečio teises bei laisves, visuomenės ir valstybės interesus greitai, išsamiai atskleisti nusikalstamas veikas ir tinkamai pritaikyti įstatymą, kad nusikalstamą veiką padaręs asmuo būtų teisingai nubaustas ir niekas nekaltas nebūtų nuteistas.”, tuo tarpu BPK 2 straipsnis *expressis verbis* įpareigoja „Prokuroras ir ikiteisminio tyrimo įstaigos kiekvienu atveju, kai paaiškėja nusikalstamos veikos požymių, privalo pagal savo kompetenciją imtis visų įstatymų numatytų priemonių, kad per trumpiausią laiką būtų atliktas tyrimas ir atskleista nusikalstama veika.”. (Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas, 2002) Tai reiškia, kad ikiteisminio tyrimo uždaviniai: greitai ir išsamiai nustatyti visas reikšmingas nusikalstamos veikos aplinkybes; nustatyti tą veiką galimai padariusį asmenį; sudaryti sąlygas tinkamam bylos išnagrinėjimui teisme; imtis būtinų priemonių užtikrinant proceso dalyvių teisę į žalos atlyginimą bei kitas teises; paskirtis greitai ir išsamiai atskleisti nusikalstamas veikas.

Asižvelgiant į tai kas išdėstyta, galima teigti, kad ikiteisminio tyrimo pradėjimą, galima laikyti pirmąją baudžiamojo proceso stadija, turinčia aiškius pradžios ir pabaigos momentus, tai yra kuris prasideda baudžiamojo proceso subjektui gavus informaciją apie nusikalstamą veiką ir baigiasi priėmus nutarimą atsisakyti pradėti ikiteisminį tyrimą arba priėmus sprendimą pradėti ikiteisminį tyrimą. (Ancelis, 2018, p. 50). Ikiteisminio tyrimo pradėjimas svarbus tuo, kad pagrįstai pradėtas ikiteisminis tyrimas yra viena iš priemonių žmogaus teisių ir laisvių apsaugos, greito ir išsamaus nusikalstamos veikos tyrimo užtikrinimui.

1.2 Ikiteisminio tyrimo pradėjimo pagrindai

Iki 2003 m. gegužės 1 d. įsigaliojusio naujojo BPK, senasis BPK numatė penkias baudžiamosios bylos iškėlimo vadas. Tačiau 2003 m. gegužės 1 d. įsigaliojus naujajam BPK, termino „vada“ buvo atsisakyta, šiuo metu galiojančiame BPK numatyti ikiteisminio tyrimo pradėjimo pagrindai, mokslinėje literatūroje dar galima rasti, kad ikiteisminio tyrimas pradamas esant procesinių ir faktinių prielaidų visumai.

Šiuo metu galiojančiame BPK 166 straipsnio 1 dalyje numatyti du ikiteisminio tyrimo pagrindai, pirma ikiteisminis tyrimas pradamas gavus skundą, pareiškimą ar pranešimą apie nusikalstamą veiką (vadovaujantis susiformavusia ikiteisminio tyrimo ir teismų praktika bei socialinių mokslų teisės krypties mokslininkų komentarais, galima teigti, kad nuo nusikalstamos veikos nukentėjęs asmuo rašo skundą, jo teisėti atstovai, bei kiti veiksnius fiziniai asmenys – pareiškimą, o juridiniai asmenys – pranešimą (Bučiūnas, *et al*, p. 13.)), o dėl asmenų žodinių skundų, pareiškimų ar pranešimų surašomas nustatytos formos protokolas - pareiškimas. (Bučiūnas, *et al*, 2017, p. 13) Antra ikiteisminis tyrimas pradamas prokurorui ar ikiteisminio tyrimo pareigūnui patiems nustačius nusikalstamos veikos požymius, to paties straipsnio antroji dalis numato, kad kodekso nustatytais atvejais ikiteisminis tyrimas pradamas tik tuo atveju, kai yra nukentėjusiojo skundas. Šie du ikiteisminio tyrimo pagrindai išskiriami ir teismų praktikoje, baudžiamosios bylos nutartyje pasakyta, kad „Pagal baudžiamąjį proceso įstatymą vada (pagrindas) pradėti ikiteisminį tyrimą yra informacija apie galimai padarytą nusikalstamą veiką, kuri gali būti gauta skundu, pareiškimu ar pranešimu apie tai (BPK 166 straipsnio 1 dalis) arba prokurorui ar ikiteisminio tyrimo pareigūnui pačiam nustačius nusikalstamos veikos požymius ir surašius tarnybinių pranešimą“ (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2017 m. spalio 03 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-197-222/2017). Atliekant empirinį tyrimą buvo norima, sužinoti kokia forma tvirtinamas sprendimas pradėti ikiteisminį tyrimą. Gauti atsakymai parodė, kad 64% ikiteisminio tyrimo pareigūnų paprastai ikiteisminį tyrimą pradeda užrašydami rezoliuciją ant gauto skundo, pareiškimo ar pranešimo ir 36% surašant tarnybinių pranešimą.

Lyginant Lietuvos BPK ir Prancūzijos BPK matyti, kad Prancūzijos BPK 75-78 straipsnyje numatyti panašūs ikiteisminio tyrimo pagrindai, tai yra tyrimas pradamas prokuroro nurodymu, viršininko nurodymu arba „*ex officio*“ gavus pranešimą apie nusikaltimą, skundą arba denonsavimą. (Code de procédure pénale, 2000)

Ikiteisminis tyrimas pradamas esant atitinkamų procesinių ir faktinių prielaidų visumai. Pirma, kai yra pakankamai informatyvios (tikėtinos) informacijos apie galbūt rengiamą, daromą ar padarytą nusikalstamą veiką. Antra, kai nėra aplinkybių, dėl kurių procesas negalimas (aplinkybės numatytos BPK 3 straipsnio 1 dalyje, plačiau bus analizuojamos kitoje darbo dalyje). (Bučiūnas, *et al*, 2017, p. 12). Taigi ikiteisminio tyrimo pradėjimo faktinis pagrindas - informacija apie padarytą nusikalstamą veiką, kitaip tariant duomenys apie nusikalstamos veikos požymius. Vadovaujantis mokslinė literatūra ikiteisminis tyrimas turi būti pradamas kiekvienu atveju, kai gaunama informacija apie nusikalstamą veiką ir nėra BPK 3 straipsnyje numatytų aplinkybių, kurioms esant baudžiamasis procesas negali būti pradamas, o pradėtas turi būti nutrauktas (Goda, *et al*, 2011, p. 304) (kas atitinka antrame aspekte keliamus reikalavimus). Ši taisyklė turi išimtį numatytą BPK 166 straipsnio 1 dalyje (BPK 166 straipsnio 1 dalyje numatyta privačiai viešo kaltinimo bylose ikiteisminis tyrimas gali būti pradamas tik esant nukentėjusiojo skundai ar jo atstovo pranešimui arba prokuroro reikalavimui). BPK 167 straipsnio 1 dalyje numatyta išimtis plačiau bus analizuojama kitame darbo skyriuje.

Rekomendacijose yra pasakyta, kad „Informacija apie galimai padarytą nusikalstamą veiką - ikiteisminio tyrimo įstaigoje arba prokuratūroje gauta informacija apie rengiamą, daromą ar padarytą nusikalstamą veiką, kurios nepakanka, kad būtų galima nedelsiant priimti sprendimą pradėti ikiteisminį tyrimą, arba kurios pakanka tokiam sprendimui priimti, bet ji pateikta anonimiškai, joje nėra duomenų, leidžiančių identifikuoti šią informaciją suteikusį asmenį, arba informacija gauta pagal Lietuvos Respublikos pranešėjų apsaugos įstatymą.” (Lietuvos Respublikos generalinio prokuroro įsakymas..., 2008). Prokuroras ar ikiteisminio tyrimo pareigūnas, gavę informacijos apie rengiamą, daromą ar padarytą nusikalstamą veiką, jeigu pateikta informacija nėra pakankamai informatyvi atlieka šios informacijos patikrinimą (atlieka įvykio aplinkybių patikslinimą), jei po informacijos patikrinimo ikiteisminio tyrimo pareigūnas ar prokuroras nustato nusikalstamos veikos požymių, priimamas sprendimas pradėti ikiteisminį tyrimą, jei nusikalstamos veikos požymių nenustato, priima sprendimą atsisakyti pradėti ikiteisminį tyrimą.

Informaciją apie rengiamą, daromą ar padarytą nusikalstamą veiką pagal šiuo metu galiojančius teisės aktus asmenys gali teikti keliais būdais tai yra: raštu, žodžiu (atvykus į ikiteisminio tyrimo įstaigą, prokuratūrą), elektroninio ryšio priemonėmis (pvz: savitarnos portalas – ePolicija). (Lietuvos Respublikos generalinio prokuroro įsakymas..., 2008)

Rekomendacijose numatyti atvejai kuomet informacija apie galimai padarytą nusikalstamą veiką gaunami elektroninių ryšių priemonėmis ar gaunami anoniminiai pareiškimai:

- Elektroninių ryšių priemonėmis gauta informacija apie galimai padarytą nusikalstamą veiką, tikrinama vadovaujantis BPK 168 straipsnio 1 dalimi, tai yra atliekamas įvykio aplinkybių patikslinimas. (Lietuvos Respublikos generalinio prokuroro įsakymas..., 2008). Elektroninių ryšių priemonėmis gautiems pareiškimams keliami reikalavimai numatyti Rekomendacijose.
- Anoniminiai pareiškimai apie nusikalstamą - ikiteisminio tyrimo įstaigoje gauti anoniminiai pareiškimai apie nusikalstamą veiką įstaigos arba jos padalinio vadovo (jo pavaduotojo) sprendimu gali būti nagrinėjami, jeigu juose nurodyta informacija (faktinės aplinkybės) gali būti patikslinta ir nežinant pareiškėjo asmens duomenų. Jei atlikus informacijos patikslinimą nustatoma, kad anoniminiame pareiškime nurodytoje veikoje nėra nusikaltimo ar baudžiamojo nusižengimo požymių, surašomas nutarimas atsisakyti pradėti ikiteisminį tyrimą. (Lietuvos Respublikos generalinio prokuroro įsakymas..., 2008) Tuo atveju jeigu anoniminiame pareiškime nurodyti faktai pasitvirtina ikiteisminio tyrimo pareigūnas, prokuroras surašo tarnybinį pranešimą, kuris yra ikiteisminio tyrimo pradėjimo pagrindas. Tuo tarpu Latvijos Respublikos Baudžiamojo proceso teisės 369 straipsnio 3 dalyje numatyta, kad anoniminiai skundai nenagrinėjami - anoniminiai pranešimai, kurių šaltinį pranešėjas atsisako atskleisti, nelaikomi pagrindu pradėti ikiteisminį tyrimą. (Kriminālprocesa likums, 2005)

Taigi Lietuvoje tiek elektroninių ryšių priemonėmis gauta informacija apie galimai padarytą nusikalstamą veiką, tiek anoniminiai pareiškimai apie galimai padarytą nusikalstamą veiką gali tapti pagrindu pradėti ikiteisminį tyrimą. Svarbiausia, kad visi gauti duomenys būtų ištirti kruopščiai, atlikus reikiamus procesinius veiksmus, kad siekiant priimti teisingą sprendimą pradėti ikiteisminį tyrimą, ar atsisakyti pradėti ikiteisminį tyrimą, nesant tam pagrindo, vertinama kaip žmogaus teisių pažeidimai, apie kuriuos bus kalbama kitame darbo skyriuje ir dalyje.

Aptariant ikiteisminio tyrimo pradėjimo pagrindus tikslinga aptarti ir ikiteisminio tyrimo pradėjimo ir kriminalinės žvalgybos pagrindų santykį, kadangi nagrinėjamame kontekste taip pat pastebima keletas probleminių aspektų.

Kaip aptarta anksčiau BPK 166 straipsnyje numatyti du ikiteisminio tyrimo pagrindai pirma - gavus skundą, pareiškimą ar pranešimą apie nusikalstamą veiką (pranešant apie rengiamą, daromą ar padarytą nusikalstamą veiką), antra - prokurorui ar ikiteisminio tyrimo pareigūnui patiems nustatčius nusikalstamos veikos požymius (tai yra policijos pareigūnas ar prokuroras darbo metu patys sužino apie rengiamą, daromą ar padarytą nusikalstamą veiką). Taigi kaip ir minėta ikiteisminis tyrimas pradedamas, kai yra pakankamai duomenų apie nusikalstamos veikos požymius. Tuo tarpu Lietuvos Respublikos Kriminalinės Žvalgybos įstatymo (toliau KŽĮ) 8 straipsnyje yra numatyti penki kriminalinės žvalgybos tyrimo pradėjimo pagrindai, iš kurių vienas „turima informacijos apie rengiamą, daromą ar padarytą labai sunkų ar sunkų nusikaltimą arba apie apysunkius nusikaltimus nurodytus KŽĮ 8 straipsnio 1 dalies 1 punkte, arba apie šias veikas rengiančius, darančius ar padariusius asmenis“. (Lietuvos Respublikos Kriminalinės Žvalgybos įstatymas, 2012) (Būtent šis pagrindas bus analizuojamas plačiau, kadangi labiausiai siejasi su ikiteisminio tyrimo pradėjimo pagrindais.

Taigi vienas iš faktinių kriminalinės žvalgybos veiksmų pagrindas – tam tikra turima informacija apie rengiamą, daromą ar padarytą labai sunkų ar sunkų nusikaltimą arba apie KŽĮ išvardytus apysunkius nusikaltimus arba apie šias veikas rengiančius, darančius ar padariusius asmenis, arba teisinis pagrindas - 1) apygardų teismų pirmininkų ar jų įgaliotų teisėjų motyvuotos nutartys, arba 2) prokuroro sankcionuoti kriminalinės žvalgybos subjekto vadovo ar jo įgalioto vadovo pavaduotojo motyvuoti teikimai. (Panevėžio apygardos teismo 2019 m. spalio 15 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-153-531/2019)

KŽĮ 8 straipsnyje pasisakyta, kad jeigu atliekant ar pabaigus kriminalinės žvalgybos tyrimą paaiškėja nusikalstamos veikos požymiai, tuojau pat pradedamas ikiteisminis tyrimas. (Priešingu atveju valstybės institucijos ne tik neatlieka prevencinės ar kardomosios funkcijos, bet ir toleruoja bei skatina asmenis nusikalsti, o paskui dar ir baudžia už tai (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. gruodžio 16 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-297-303/2019)). Taigi akivaizdus skirtumas tarp kriminalinės žvalgybos ir ikiteisminio tyrimo pradėjimo, tas, kad ikiteisminis tyrimas pradedamas nustatčius aiškius nusikalstamos veikos požymius (tai yra pakankamai duomenų), o kriminalinė žvalgybos pagrindas – informacija apie nusikaltimą, kurios nepakanka ikiteisminio tyrimo pradėjimui. Tačiau mokslinėje literatūroje yra pasisakyta, kad sunku nustatyti, kokiais atvejais yra laikoma, kad informacija apie nusikaltimą ar su juo susijusį asmenį turima, bet nusikalstamos veikos požymiai dar nėra

nustatyti, jei informacija yra pakankamai patikima, tai ikiteisminio tyrimo pareigūnas ar prokuroras pagal BPK nuostatas turi nedelsdami pradėti ikiteisminį tyrimą. (Prapiestis, *et al*, 2012, p. 305) Akivaizdžiai kyla duomenų pakankamumo klausimas. Ikteisminis tyrimas pradamas nustačius pakankamą kiekį faktinių duomenų, informacijos, kuriais remiantis, būtų pakankamas pagrindas ikiteisminio tyrimo pradėjimui. Tačiau analizuojant teisinę literatūrą, teismų praktiką, teisės aktus, kuriose būtų pasisakyta, kiek ir kokių nusikalstamos veikos požymių pakanka, kad būtų pagrindas pradėti ikiteisminį tyrimą, nėra. Antai A. Juozapavičius teigia, jog „dažnai neaišku, kodėl vienu atveju ikiteisminis tyrimas pradamas, o analogišku ir iš esmės panašiu atveju – ne; kodėl vienu atveju teisės saugos institucijoms pakanka nerišlios informacijos apie galimai daromas nusikalstamas veikas, kitu atveju – nepakanka konkrečiai nurodytų nusikalstamos veikos faktinių aplinkybių ir jas pagrindžiančių įrodymų ir pan“ (Juozapavičius, 2017, p. 23). Mokslinėje literatūroje yra pasisakyta, kad „Ar duomenų pakanka ikiteisminiam tyrimui pradėti, kiekvienu konkrečiu atveju sprendžia prokuroras arba ikiteisminio tyrimo įstaigos pareigūnas, kuriam įstatymu suteikti įgaliojimai pradėti ikiteisminį tyrimą“ (Bučiūnas, *et al*, 2017, p. 12). Taigi, sprendžiant klausimą pradėti ikiteisminį tyrimą ar pasitelkti kriminalinės žvalgybos veiksmus (kurių metu gauta informacija galėtų padėti priimti sprendimą dėl ikiteisminio tyrimo pradėjimo (Burda, 2003, p. 152)), nesant pakankamai „faktinių duomenų“ lieka atsakingo pareigūno kompetencijos klausimas.

Taip pat sprendžiant kriminalinės žvalgybos tyrimo ir ikiteisminio tyrimo pradėjimo pagrindų problematiką, pastebimas probleminis aspektas, kai naudojant kriminalinės žvalgybos priemones (dėl veikų numatytų KŽĮ 8 straipsnio 1 punkte nurodytų veikų), neretai pasitaiko atvejų, kai yra sužinoma „atsitiktinė informacija“ (atsitiktinai gauta faktinė informacija – tai informacija ar žinios apie faktus, taip pat faktiniai duomenys, kurie gauti teisėtai paskyrus ir pritaikius konkrečią procesinės prievartos priemonę, tačiau dalykiniu ar personaliniu požiūriais nesusiję su konkrečiame baudžiamajame procese tiriama nusikalstama veika“ (Merkevičius, 2011, p. 422)) apie naujas nusikalstamas veikas, nei dėl kurių buvo pradėtas kriminalinės žvalgybos tyrimas.

Gavus atsitiktinės informacijos, nors ji ir nesusijusi su tiriama nusikalstama veika, tačiau siekiant įgyvendinti teisingumą, dėl minėtų nusikalstamų veikų turėtų būti pradamas ikiteisminis tyrimas tai išplaukia ir iš BPK 2 straipsnio, kur nurodyta „prokuroras ir ikiteisminio tyrimo įstaigos kiekvienu atveju, kai paaiškėja nusikalstamos veikos požymiai,

privalo pagal savo kompetenciją imtis visų įstatymų numatytų priemonių, kad per trumpiausią laiką būtų atliktas tyrimas ir atskleista nusikalstama veika“. Tačiau doktrinoje ir teismų praktikoje kyla problemos vertinant surinktus duomenis, bei juos pripažįstant įrodymais.

BPK 20 straipsnyje įtvirtinti įrodymams keliami reikalavimai: baudžiamajame procese yra įstatymų nustatyta tvarka gauti duomenys, ar gauti duomenys laikytini įrodymais, kiekvienu atveju sprendžia teisėjas ar teismas, kurio žinioje yra byla, įrodymais gali būti tik teisėtais būdais gauti duomenys, kuriuos galima patikrinti šiame Kodekse numatytais proceso veiksmams, nurodoma, kad būtent teisėjai įrodymus įvertina pagal savo vidinį įsitikinimą, pagrįstą išsamiu ir nešališku visų bylos aplinkybių išnagrinėjimu. Tuo tarpu BPK 162 straipsnyje pasakyta, kad „Vienoje baudžiamojoje byloje taikant šiame Kodekse numatytas procesines prievartos priemones surinkta informacija apie privatų asmens gyvenimą ikiteisminio tyrimo metu gali būti panaudota kitoje baudžiamojoje byloje tik aukštesniojo prokuroro nutarimu. Jeigu baudžiamoji byla yra teismo žinioje, sprendimas dėl informacijos panaudojimo kitoje baudžiamojoje byloje priimamas ikiteisminio tyrimo teisėjo ar teismo nutartimi.“ (Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas, 2002)

Teismų praktikoje laikomasi nuomonės, kad kriminalinės žvalgybos veiksmų atlikimo metu surinktus duomenis, apie naują nusikalstamą veiką, ne dėl kurios buvo pradėtas kriminalinės žvalgybos tyrimas, tačiau kuri yra viena iš KŽĮ 8 straipsnio 1 punkte nurodytų veikų, tokius duomenis gali pripažinti įrodymais baudžiamojoje byloje, dėl ko galima pradėti ikiteisminį tyrimą, jeigu šios kitos nusikalstamos veikos patenka į kategoriją veikų, nurodytų KŽĮ nuostatose ir sudarančių pagrindą pagal įstatymą atlikti kriminalinės žvalgybos veiksmus, tai dėl jų gauta informacija gali būti kaip įrodymai naudojama ir kituose baudžiamuosiuose procesuose (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartys baudžiamosiose bylose Nr. 2K-246/2013, 2K-194/2014, 2K-168-139/2015, 2K-P-94-895/2015, 2K-286-746/2015). (Šiaulių apygardos teismo 2019 m. balandžio 11 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-5-744/2019).

Tačiau, kyla klausimas dėl gautos atsitiktinės informacijos, kai inkriminuojama veika nėra įtvirtinta KŽĮ, kaip faktinis pagrindas minėtiems veiksams atlikti.

Nagrinėjant LAT praktiką, pastebima, kad „<...> įstatymų pažeidimu paprastai nelaikytinos situacijos, kai atliekant operatyvinius veiksmus dėl galbūt daromų vienos rūšies nusikalstamų veikų atsiranda pagrindas manyti, kad gali būti daromi ir kitos rūšies ne mažiau

pavojingi nusikaltimai, ir nusprendžiama atliekant neviešo pobūdžio veiksmus patikrinti ir naujai paaiškėjusią informaciją (kasacinės nutartys baudžiamosiose bylose Nr. 2K-P-178/2012, 2K-P-94-895/2015). (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. balandžio 30 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-129-976/2019). Gautiems duomenims siekiant juos pripažinti įrodymais, keliami teisėtumo kriterijai, vykdyti kriminalinės žvalgybos veiksmai turi būti atliekami nepažeidžiant teisės aktų reikalavimų.

Tačiau teismų praktikoje yra pasisakyta, kad jeigu gauti duomenys įrodymais nepripažintini, jie yra pagrindas pradėti ikiteisminį tyrimą prokurorui ar ikiteisminio tyrimo pareigūnui patiems nustčius nusikalstamos veikos požymius, tai yra „Net ir tuo atveju, jeigu taip gauti duomenys įrodymais nepripažintini, jie yra pagrindas pradėti ikiteisminį tyrimą prokurorui ar ikiteisminio tyrimo pareigūnui patiems nustčius nusikalstamos veikos požymius“ (BPK 166 straipsnio 1 dalies 2 punktas). Todėl sprendžiant, ar operatyvinio tyrimo metu gauti duomenys apie veikas, dėl kurių operatyvinis tyrimas negalimas, gali būti naudojami įrodinėjimo procese, būtina įvertinti, ar veikos, apie kurias buvo gauti duomenys, tiesiogiai susijusios su veikomis, dėl kurių buvo atliekamas operatyvinis tyrimas, ir ar tokiu būdu gauti duomenys neturėjo lemiamos reikšmės nustatant naujų nusikalstamų veikų faktines aplinkybes bei tas veikas padariusių asmenų kaltę. (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. gegužės 15 d. nutartis baudžiamojoje Nr. 2K-169-689/2018).

Taigi kriminalinės žvalgybos metu gauti atsitiktiniai duomenys, apie nusikalstamą veiką visuomet yra pagrindas pradėti ikiteisminį tyrimą, tačiau jie ne visada gali būti pripažinti įrodymais.

Trečiasis aspektas susijęs su ikiteisminio tyrimo pradėjimo ir kriminaline žvalgybos pagrindu, kad atliekant ar pabaigus kriminalinės žvalgybos tyrimą, kai paaiškėja nusikalstamos veikos požymiai, tuojau pat turi būt pradedamas ikiteisminis tyrimas, o pradėjus ikiteisminį tyrimą, kriminalinės žvalgybos veiksmai, įtvirtinti KŽĮ 9–15 straipsniuose, turi būti nutraukiami ir ikiteisminiam tyrimui reikalingos procesinės priemonės turi būti sankcionuojamos pagal atitinkamus BPK straipsnius. Tačiau, nurodyta teisės norma turi išimtį numatytą KŽĮ 8 straipsnio 3 dalyje, kurioje įtvirtinta „kriminalinės žvalgybos tyrimo metu nustčius nusikalstamos veikos požymius, ikiteisminis tyrimas gali būti nepradedamas siekiant išvengti pagrįstos grėsmės kriminalinės žvalgybos slaptųjų dalyvių saugumui ir (ar) kriminalinės žvalgybos subjekto teisėtiems interesams.“. (Lietuvos Respublikos kriminalinės žvalgybos įstatymas, 2012.)

Minėta teisės norma sudaro praktinę galimybę teisėsaugos institucijų piktnaudžiavimui, ikiteisminio tyrimo nepradėjimui. Pasitaiko atvejų, kai kriminalinės žvalgybos pareigūnai toliau tęsia veiksmus ir nepradeda ikiteisminio tyrimo nors aiškus pagrindas tam jau yra gautas. Antai LAT savo nutartyje yra pasisakęs „Pagal teismų praktiką baudžiamasis procesas turi prasidėti, kai turima tikėtina informacija apie asmens nusikalstamą veiką. Dėl to slapti veiksmai negali būti tęsiami ir ikiteisminis tyrimas nepradedamas laukiant, kol asmuo padarys daugiau nusikaltimų arba kol jam galės būti inkriminuotas sunkesnis nusikaltimas.” (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. liepos 03 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-373-303/2015). Tačiau, teisės aktais nėra nustatytas terminas, per kurį KŽĮ numatyti subjektai turi įvertinti kriminalinės žvalgybos metu gautą informaciją bei nuspręsti dėl ikiteisminio tyrimo pradėjimo, todėl jiems palikta savivalė užlaikyti ikiteisminio tyrimo pradžią nors KŽĮ 8 straipsnio 3 dalyje numatyta, kad atliekant ar pabaigus kriminalinės žvalgybos tyrimą paaiškėja nusikalstamos veikos požymiai, tuojau pat pradedamas ikiteisminis tyrimas. (Lietuvos Respublikos kriminalinės žvalgybos įstatymas, 2012.)

Apibendrinant, pastebimas probleminis aspektas vertinant duomenų pakankamumo klausimą, bei pareigūnų kompetenciją, kadangi tik nuo pareigūnų priimto sprendimo priklauso ar sprendimas pradėti ikiteisminį tyrimą ar atsisakyti pradėti ikiteisminį tyrimą bus priimtais teisėtais ir nepažeis asmenų interesų. Tuo tarpu nors KŽĮ 8 straipsnio 3 dalis reglamentuoja, kad ikiteisminis tyrimas pradedamas iškart paaiškėjus nusikalstamos veikos požymiams, tačiau pasitaiko atvejų kuomet pareigūnai tikslingai nenutraukia kriminalinės žvalgybos veiksmu ir nepradeda ikiteisminio tyrimo. Minėtu atveju, baudžiamąją bylą, nagrinėjantis teismas, turėtų patikrinti kriminalinės žvalgybos slaptųjų dalyvių saugumui ir (ar) kriminalinės žvalgybos subjekto teisėtiems interesams kilusias grėsmes, kurios buvo pagrindu nusikalstamai veikai tirti ir nagrinėti reikšmingus duomenis rinkti ne BPK numatyta tvarka pradėjus ikiteisminį tyrimą, o toliau vykdant kriminalinę žvalgybą. (Lietuvos Aukščiausias Teismas, Metinis informacinis pranešimas, 2016, p.12)

1.3 Ikiteisminio tyrimo pradėjimas tik pagal nukentėjusiojo asmens skundą, jo teisėto atstovo pareiškimą, ar prokuroro reikalavimą

Baudžiamojo proceso įstatyme, yra nustatyti baudžiamojo proceso ypatumai, kai ikiteisminis tyrimas pradamas tik pagal nukentėjusiojo skundą ar jo teisėto atstovo pareiškimą arba prokuroro reikalavimą. Tai yra BPK 166 straipsnio 2 dalyje ir 167 straipsnyje yra nustatyti tam tikrų nusikalstamų veikų ikiteisminio tyrimo, pradžios ypatumai - asmens patraukimą baudžiamajon atsakomybėn lemia nukentėjusiojo ar jo atstovo valia kreiptis į kompetentingas valstybės institucijas, kad būtų pradėtas baudžiamasis procesas.

Nusikalstamos veikos, patenkančios į privačiai viešo kaltinimo bylų kategorijas numatytos BPK 167 straipsnio 1 dalyje, kuriame nurodoma, kad „Dėl nusikalstamų veikų, numatytų Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 139 straipsnio 1 dalyje, 140 straipsnio 1 dalyje, 145, 148, 148¹ straipsniuose 149 straipsnio 1 dalyje, 150 straipsnio 1 dalyje, 151 straipsnio 1 dalyje, 152, 154, 165, 168 straipsniuose, 178 straipsnio 1 ir 4 dalyse, 179 straipsnio 1 ir 3 dalyse, 182 straipsnio 1 ir 3 dalyse, 183 straipsnio 1 ir 3 dalyse, 184 straipsnio 1 ir 3 dalyse, 186 straipsnyje, 187 straipsnio 1 ir 3 dalyse, 188 straipsnyje, 294 straipsnio 1 dalyje, 313 straipsnyje, ikiteisminis tyrimas pradamas tik tuo atveju, kai yra nukentėjusiojo skundas ar jo teisėto atstovo pareiškimas. Šiais atvejais procesas vyksta bendra tvarka.”. (Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso įstatymas, 2002) Kaip jau paminėta dėl nurodytų nusikalstamų veikų ikiteisminis tyrimas pradamas ir atliekamas tik tuo atveju, jeigu gaunamas nukentėjusiojo skundas ar jo teisėto atstovo pareiškimas, tai yra baudžiamasis persekiojimas priklauso nuo nukentėjusio asmens teisėto atstovo valios.

Vadovaujantis teismų praktika ir BPK 167 straipsnio 1 dalies formuluote, pripažįstama, kad privačiai viešo kaltinimo bylose svarbi aiški ir konkrečiai išreikšta nukentėjusiojo (jo teisėto atstovo) valia pradėti baudžiamąjį procesą dėl padarytos nusikalstamos veikos, kadangi skirtingai nuo įprastos ikiteisminio tyrimo pradėjimo tvarkos, nesant nukentėjusiojo skundo ar jo teisėto atstovo pareiškimo, ikiteisminio tyrimo pareigūnas ar prokuroras, išskyrus kai kurias išimtiniais atvejais, neturi teisės savo iniciatyva jo pradėti. Kaip minėta anksčiau privačiai viešo kaltinimo bylose, ikiteisminis tyrimas pradamas tik tada, kai yra nukentėjusiojo skundas ar jo teisėto atstovo pareiškimas, taigi kitų asmenų skundai ar pareiškimai, apie padaryta BPK 167 straipsnyje numatytą veiką nėra pagrindas pradėti ikiteisminį tyrimą, tačiau tokį skundą ar pareiškimą draudžiama atsisakyti priimti

motyvuojant vien tuo, kad jį pateikė ne nukentėjusysis ar jo teisėtas atstovas, tokiu atveju turėtų būti pradėtas aplinkybių patikslinimas ir nustatyta nukentėjusiojo ar teisėto jo atstovo valia, jei nurodyti asmenys pareiškia, jog nepageidauja, kad būtų pradėtas ikiteisminis tyrimas, tokiu atveju priimamas nutarimas atsisakyti pradėti ikiteisminį tyrimą. (Bučiūnas, *et al.*, 2017, p. 17).

BPK nenumatyta nei formos, nei turinio reikalavimų nukentėjusiojo skundai ar jo teisėto atstovo pareiškimui, ar prokuroro reikalavimui BPK 167 straipsnio prasme. Teismų praktikoje nukentėjusiojo skundo ar jo teisėto atstovo pareiškimo formai aukštų reikalavimų nekeliama. Pripažįstama, kad toks skundas (pareiškimas) gali būti paduodamas tiek raštu, tiek žodžiu. Pastaruoju atveju turi būti surašomas protokolas - pareiškimas. Tačiau visais atvejais turi būti aiški nukentėjusiojo (jo teisėto atstovo) valia pradėti baudžiamąjį procesą dėl padarytos nusikalstamos veikos. (AB-33-1 Baudžiamojo proceso kodekso normų nustatančių...).

Tačiau vis dėlto pasitaiko atvejų, kai ikiteisminis tyrimas pradedamas pagal nusikalstamas veikos, patenkančios į privačiai viešo kaltinimo bylų kategorijas, numatytos BPK 167 straipsnio 1 dalyje, nesant nukentėjusiojo skundo ar jo teisėto atstovo pareiškimo, ar ikiteisminis tyrimas pradėtas, kai nukentėjusiojo skunde ar jo teisėto atstovo pareiškime, ne visada yra konkrečiai išreikšta nukentėjusiojo (jo teisėto atstovo) valia pradėti baudžiamąjį procesą dėl padarytos nusikalstamos veikos, taip pat atvejų kuomet ikiteisminis tyrimas jau pradėtas arba proceso metu paaiškėjus, kad toks pareiškimas ar skundas yra reikalingas, teisėsaugos institucijos ne visada imasi tinkamų priemonių informuoti apie būtinybę pateikti skundą pareiškimą, ar išreikšti valią. Įprastai tokia situacija susiklosto, kai pradėtant ikiteisminį tyrimą trūksta duomenų tinkamai kvalifikuoti nusikalstamą veiką ir tik vėliau, tyrimo metu, paaiškėjo, jog veika kvalifikuotina pagal Lietuvos Respublikos Baudžiamojo kodekso (toliau BK) straipsnį patenkančią į BPK 167 straipsnio 1 dalies kategoriją arba kai procesiniai veiksmai būna atliekami skubotai, nepastebėjus kad ikiteisminis tyrimas pradėtas nesant skundo arba pareiškimo, ar kitaip neišsiaiškinus asmens valios.

Paaikėjus, kad ikiteisminis tyrimas pradėtas nesant nukentėjusiojo skundo ar jo teisėto atstovo pareiškimo, procesiniai veiksmai negali būti atliekami, kol bus išsiaiškinta, ar skundas (pareiškimas) bus pateiktas. Jeigu apie susiklosčiusią situaciją informavus nukentėjusįjį ar teisėtą jo atstovą skundas (pareiškimas) nėra pateikiamas, ikiteisminis

tyrimas BPK 3 straipsnio 1 dalies 4 punkto pagrindu turi būti nutraukiamas. (Bučiūnas, *et al*, 2017, p. 19) Tačiau apžvelgus teismų praktiką, pastebimą, jog vis dar pasitaiko atvejų, kai ikiteisminis tyrimas dėl nusikalstamų veikų, patenkančių į privačiai viešo kaltinimo bylų kategorijas numatytų BPK 167 straipsnio 1 dalyje, pradėtas ir atliktas, nesant nukentėjusiojo skundo ar jo teisėto atstovo pareiškimo, ar aiškiai išreikštos valios, kai tai yra būtina sąlyga baudžiamajam procesui pradėti.

Antai Vilniaus miesto apylinkės teismui perduota baudžiamoji byla, kurioje A. V. kaltinamas pagal BK 140 straipsnio 1 dalį, t. y. dėl fizinio skausmo sukėlimo žmogui. Ko pasekoje dėl nurodytos baudžiamosios bylos Vilniaus apygardos teisme išnagrinėtas skundas. Ikiteisminis tyrimas buvo pradėtas ikiteisminio tyrimo pareigūnui nustačius nusikalstamos veikos požymius, surašius pareiškimo apie padarytą nusikalstamą veiką ir proceso veiksmų atlikimo protokolą. Iš šiame protokole esančių duomenų matyti, kad buvo atlikti procesiniai veiksmai: priimtas pareiškimas, apklausta liudytoja V. R., apžiūrėta įvykio vieta. Tačiau nustatyta, kad V. R. policijos pareigūnams apklausos metu nurodė tik faktines įvykio aplinkybes, tačiau neišreiškė savo tikrosios valios, ar ji nori, jog būtų pradėtas baudžiamasis procesas A. V. atžvilgiu, taip pat nebuvo prašoma jį nubausti įstatymų nustatyta tvarka. Šio prašymo ji neišreiškė ir 2019 m. spalio 10 d. vykusios apklausos metu, vėliau teisiamojo posėdžio metu V. R. parodė, kad jokie pareiškimo ar skundo policijai nepateikė, o policijos pareigūnas tiesiog surašė pareiškimą iš jos pasakojimo apie įvykį, jai nebuvo siūloma rašyti atskiro pareiškimo. Išnagrinėjęs skundą Vilniaus apygardos teismas konstatavo, kad pareiškimo apie padarytą nusikalstamą veiką ir proceso veiksmų atlikimo protokolas negali būti laikomas asmens valią išreiškiančiu ir skundą ar pareiškimą atitinkančiu dokumentu baudžiamojo proceso prasme, nes baudžiamosios bylos medžiagoje nukentėjusioji neišreiškė savo tikrosios valios, ar ji nori, jog būtų pradėtas baudžiamasis procesas A. V. atžvilgiu, taip pat nebuvo prašoma jį nubausti įstatymų nustatyta tvarka, taip medžiagoje nėra atskiro V. R. skundo ar pareiškimo, kuriuo ji prašytų pradėti baudžiamąjį procesą A. V. atžvilgiu. Taipogi ikiteisminis tyrimas buvo pradėtas ne prokuroro reikalavimu, o ikiteisminio tyrimo pareigūno iniciatyva, kas yra akivaizdus baudžiamojo proceso pažeidimas. (Vilniaus apygardos teismo 2020 m. kovo 13 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-179-1121/2020)

Tuo tarpu panašų atvejį išnagrinėjo LAT. T. S. pagal BK 178 straipsnio 1 dalį nuteistas už svetimo turto vagystę, t. y. už tai, kad 2016 m. liepos 7 d. apie 00.35 val. (duomenys neskelbtini), iš Č. B. priklausančios neužrakintos lentpjūvės pagrobė

nukentėjusiojo D. B. automobilio „Mazda“ 100 Eur vertės variklio įsiurbimo kolektorių, dvi 200 Eur vertės variklio uždegimo galvutes ir taip jam padarė 300 Eur vertės turtinę žalą. Išnagrinėjus baudžiamąją bylą, nustatyta, kad nei prieš pateikiant įtarimą pagal BK 178 straipsnio 1 dalį, nei vėliau nebuvo gautas nukentėjusiojo D. B. skundas dėl jam priklausančių daiktų vagystės. Nukentėjusiojo pozicijos nėra užfiksuota ir vėlesnių jo apklausų metu bei baudžiamosios bylos nagrinėjimo teisme metu.<..> Pažymėtina, kad baudžiamąją bylą nagrinėjant pirmosios instancijos teisme baigiamųjų kalbų metu, kaip ir bylą nagrinėjant apeliacinės instancijos teisme, nukentėjusysis dėl nuteistojo T. S. nubaudo taip pat jokios pozicijos neišsakė. Taigi, ikiteisminis tyrimas buvo pradėtas ir tęsiamas nesant nukentėjusiojo skundo, ar jo aiškiai išreikštos valios baudžiamosios bylos medžiagoje, dėl ko baudžiamasis procesas nuteistajam T. S. pagal BK 178 straipsnio 1 dalį yra negalimas. (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. rugsėjo 25 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-235-942/2018.)

Pažymėtina, kad abu nurodyti atvejai patenka į BPK 167 straipsnyje 1 dalyje numatytą nusikalstamų veikų kategoriją, tai yra joms numatytos sąlygas, kad ikiteisminio tyrimo pradėjimui būtinas nukentėjusiojo skundas ar jo teisėto atstovo pareiškimas, tačiau ikiteisminio tyrimo pareigūnai nesilaikė BPK 167 straipsnyje numatytų teisės normų, pirmų atveju pradėjo ikiteisminį tyrimą nesant skundo kuriuo asmuo prašytų pradėti baudžiamąjį procesą, antruoju asmuo neišreiškė aiškios valios.

Svarbu paminėti, kad kalbant apie atvejus kuomet teisėsaugos institucijos turi imtis tinkamų priemonių informuoti asmenis apie būtinybę pateikti skundą pareiškimą, ar aiškiai išreikšti valią, pastebima, kad institucijos ne visada imasi priemonių informuoti nukentėjusiojo apie skundo būtinybę ir valios išreiškimo būtinybę. Tokie atvejai turėtų būti vertinami kaip nukentėjusiųjų asmenų teisių užtikrinimo pažeidimai. Kadangi asmenims neturintiems teisinio išsilavinimo, neišmanantiems teisės normų gali būti sudėtinga suprasti savo teises ir pareigas. Todėl ypač svarbu, kad ikiteisminio tyrimo pareigūnai tinkamai atliktų savo darbą, kiekvieną situaciją vertintų neapleidžiai, kadangi tinkamai neinformavus asmenų dažnu atveju šie pranešę apie padarytą nusikalstamą veiktą, laukia tolesnių proceso veiksmu, o tuo tarpu ikiteisminio tyrimo pareigūnai vadovaudamiesi BPK 3 straipsnio 1 dalies 4 punktu surašo nutarimą atsisakyti pradėti ikiteisminį tyrimą. Minėtu atveju galima pabrėžti, kad „saugiklis“ yra prokurorų kontrolė, kadangi jie turi galimybę priimti nutarimą panaikinti nutarimą atsisakyti ikiteisminį tyrimą, motyvuodami, kad negalima daryti išvados,

kad asmeniui buvo išaiškinta pareiga pateikti skundą, kad būtų teisinis pagrindas ikiteisminio tyrimo pradėjimui.

Apžvelgus teismų praktiką pastebima, kad bylos nagrinėjimo teisme metu paaiškėjus, kad ikiteisminis tyrimas dėl BPK 167 straipsnio 1 dalyje nurodytos nusikalstamos veikos buvo pradėtas ir daromas nesant nukentėjusiojo skundo ar jo teisėto atstovo pareiškimo, teismų praktika vertinant tokius atvejus nėra vienoda. Tai yra vienais atvejais bylos dėl nusikalstamos veikos padarymo yra nutraukiamos iškart, kitos po apskundimo pasiekia aukštesnes teismines instancijas ir nutraukiamos nebūna. Pasitaiko atvejų kuomet teismai atsižvelgia į ikiteisminio tyrimo pareigūno ar prokuroro padarytas klaidas nesiimant priemonių informuoti nukentėjusiojo (jo teisėto atstovo) apie skundo (pareiškimo) būtinybę ir nenutraukia baudžiamojo proceso. LAT yra pasisakęs, kad „Pagal formuojamą kasacinio teismo praktiką, esant konfliktui tarp būtinumo užtikrinti nukentėjusiojo teisių apsaugą ir kaltininko iškeltų trūkumų dėl BPK reikalavimų ikiteisminiam tyrimui pradėti laikymosi, pirmenybė paprastai teikiama būtent nukentėjusiųjų teisių apsaugai (kasacinės nutartys baudžiamosiose bylose Nr. 2K-265-976/2017, Nr. 2K-265-976/2017). (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. birželio 02 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-139-511/2020)

Atsižvelgiant į teismų praktikos išaiškinimus, mokslinę literatūrą, daroma išvada, kad ikiteisminio tyrimo pradėjimo pagrindas pagal BPK 167 straipsnio 1 dalyje numatytas nusikalstamas veikas yra nukentėjusiojo skundas ar jo teisėto atstovo pareiškime, arba nukentėjusiojo procese duoti parodymai, tačiau esminė aplinkybė yra nukentėjusiojo arba jo teisėto atstovo išreikštas noras, iniciatyvos ėmimasis pradėti baudžiamąjį procesą dėl padarytos nusikalstamos veikos. Būtent nukentėjusiojo ar jo teisėto atstovo valia persekioti ar ne, yra laisvas, ir baudžiamojo persekiojimo institucijos privalo aktyviai saugoti ir užtikrinti nukentėjusiojo asmens valios laisvę.

Nurodyta taisyklė galioja BPK 166 straipsnio 1 dalies 2 punktui, kuris numato, kad ikiteisminis tyrimas pradedamas „prokurorui ar ikiteisminio tyrimo pareigūnui patiems nustačius nusikalstamos veikos požymius.“ (Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas, 2002). Šiame straipsnyje nurodyti subjektai – ikiteisminio tyrimo pareigūnas ar prokuroras, užfiksavę nusikalstamos veikos požymius dėl veikų numatytų BPK 167 straipsnio 1 dalyje, be nukentėjusiojo skundo ar jo teisėto atstovo pareiškimo, nesant BPK

167 straipsnio 2 dalyje ir 3 dalyje numatytų pagrindų, gali pradėti tik įvykio aplinkybių patikslinimą.

Svarbu paminėti, kad tam tikrais atvejais pats prokuroras turi pateikti reikalavimą pradėti ikiteisminį tyrimą, jei nėra pateiktas nukentėjusiojo skundas ar jo teisėto atstovo pareiškimas. BPK numato dvi alternatyvias sąlygas, kai ikiteisminis tyrimas privalo būti pradėtas prokuroro reikalavimu (nesant nukentėjusiojo skundo ar jo teisėto atstovo pareiškimo):

- BPK 167 straipsnio 1 dalyje nurodytos nusikalstamos veikos turi visuomeninę reikšmę ir nėra nukentėjusiojo skundo ar jo teisėto atstovo pareiškimo.
- BPK 167 straipsnio 1 dalyje nurodytomis nusikalstamomis veikomis padaryta žala asmeniui, kuris dėl svarbių priežasčių negali ginti teisėtą savo interesų.

LAT nutartyje yra išaiškinta, kad „nusikalstamos veikos turi visuomeninę reikšmę“, sietina ne su kuriuo nors vienu nusikalstamos veikos požymiu ar keliais iš jų (pavyzdžiui, su nukentėjusiojo pareigomis ar socialiniu statusu, nusikalstamos veikos sukeltu atgarsiu visuomenėje ir t.t.), bet su įvairiais nusikalstamos veikos požymiais ir įvairiomis jos padarymo aplinkybėmis. Sprendžiant, ar nusikalstama veika turi visuomeninę reikšmę, kiekvienu atveju būtina įvertinti, kokie padariniai visuomenei, valstybei ir teisinei sistemai galėtų atsirasti, jeigu dėl šios veikos ir dėl kitų analogiškų veikų baudžiamasis procesas nebūtų pradėtas“. (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. sausio 27 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-37-942/2015)

Tuo tarpu aplinkybės, dėl kurių asmuo pats negalėtų apginti savo teisių gali būti įvairios. Nusikalstama veika gali būti padaroma ir veiksniam, ir neveiksniam asmeniui, kuris dėl bejėgiškumo, nepilnametystės, fizinių, psichinių trūkumų ar dėl kitokių svarbių priežasčių neįstengia ginti savo teisių ir teisėtų interesų (pavyzdžiui yra kurčias, aklas, serga šizofrenija, nėra teisinio subjektyvumo, negali gintis dėl tarnybos, yra materialiai ar kitaip priklausomas nuo kaltininko) (Bučiūnas, *et al*, 2017, p. 29-30).

Ikiteisminis tyrimas dėl nusikalstamų veikų numatytų BK 167 straipsnio 1 dalyje (nesant to paties straipsnio 2 ir 3 dalyse numatytų pagrindų) turi būti pradėtas gavus nukentėjusiojo skundą ar jo teisėto atstovo pareiškimą, ikiteisminis tyrimas negali būti pradėdamas pareigūno iniciatyva, kaip minėta šiuo atveju, pareigūnas gali pradėti tik įvykio aplinkybių patikslinimą. Siekiant išvengti aptartų baudžiamojo proceso pažeidimų, turėtų būti vykdoma baudžiamojo proceso kontrolė pradiniam etape, išsiaiškinat asmens ar jo

teisėto atstovo valią dėl iniciatyvos pradėti baudžiamąjį procesą išreiškimo, nukentėjusiojo (jo teisėto atstovo) apie skundo (pareiškimo) būtinybę informavimo. Sprendžiant aptartą probleminį aspektą daroma išvada, kad tikslinga kelti pareigūnų kompetencija, užtikrinti prokurorų kontrolę, kad tokios bylos nepasiektų teisminės bylos nagrinėjimo stadijos, o jas nagrinėjant būtų vadovaujama vieninga praktika. Kadangi nėra oficialių statistikos duomenų, kiek koku pagrindu yra nutraukta ikiteisminių tyrimų, sunku pasakyti kiek tokių atvejų pasitaiko praktikoje, tačiau jų visiškai turėtų nebūti. BPK 167 straipsnio 2 dalyje numatytas ikiteisminio tyrimo pradėjimo pagrindas yra savotiškas „saugiklis“ siekiant užtikrinti nukentėjusiųjų asmenų teisią, bei interesus.

2. APLINKYBIŲ PATIKSLINIMAS

BPK 168 straipsnio 1 dalyje yra numatyta, kad reikiamais atvejais gauto skundo, pareiškimo ar pranešimo duomenų patikslinimui, gali būti atlikti proceso veiksmai, kurie nesusiję su procesinėmis prievartos priemonėmis: įvykio vietos apžiūra, įvykio liudytojų apklausos, taip pat iš valstybės ar savivaldybės įmonių, įstaigų, organizacijų, pareiškėjo ar asmens, kurio interesais pateiktas skundas, pareiškimas ar pranešimas, išreikalaujami duomenys ar dokumentai, atliktos pareiškėjo ar asmens, kurio interesais pateiktas skundas, pareiškimas ar pranešimas, apklausos. Patikslinamieji veiksmai turi būti atlikti per kuo trumpesnius terminus, bet ne ilgiau kaip per dešimt dienų. (Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas, 2002)

Šiame darbo skyriuje bus analizuojama patikslinamųjų veiksmų raida, aptariami praktiniai ir teoriniai patikslinamųjų veiksmų probleminiai aspektai, plačiau aptariamas neteisėtas patikslinamųjų veiksmų atlikimas.

2.1 Patikslinamųjų veiksmų raida

Pirminėje BPK redakcijoje nebuvo numatyta galimybė prokurorui ar ikiteisminio tyrimo pareigūnui atlikti kokius nors proceso veiksmus, nepradėjus ikiteisminio tyrimo (išskyrus skundo pareiškimo ar pranešimo patikslinimą), tuo metu ikiteisminis tyrimas turėjo būti atliekamas net ir tais atvejais, kai yra pakankamai tikėtina, jog procesas, atlikus vos keletą tyrimo veiksmų, turės būti nutrauktas (Goda, *et al*, 2005, p. 39). Tik 2010 rugsėjo 21 d. įsigaliojus pakeitimams buvo suteikta galimybė atlikti tam tikrus veiksmus. Anuomet įsigaliojus BPK pakeitimams susijusiems su patikslinamųjų veiksmų atlikimu, buvo sulaukta kritikos, keliamas klausimas kada pradedamas ikiteisminis tyrimas, antai P. Kuonis, pavadino tokį reglamentavimą „teisiniu chaosu“ ir „iki-ikiteisminiu tyrimu“. Siekiant paneigti arba patvirtinti šį teiginį atliekant empirinį tyrimą ikiteisminio tyrimo pareigūnams buvo užduotas klausimas ar patikslinamųjų veiksmų atlikimas yra reikalingas ir pagrįstas. Atsakymas į šį klausimą buvo beveik vienareikšmiškas. Tai yra net 92% ikiteisminio tyrimo pareigūnų pasisakė, kad patikslinamųjų veiksmų atlikimas yra reikalingas ir pagrįstas, kadangi tik atlikus patikslinamuosius veiksmus galima priimti teisingą sprendimą dėl ikiteisminio tyrimo pradėjimo. Vos 8% pasisakė, kad tuos pačius veiksmus galima atlikti

nepradėjus ikiteisminio tyrimo. Nei vienas iš ikiteisminio tyrimo pareigūnų nenurodė, kad patikslinamieji veiksmai prieštarauja baudžiamojo proceso sampratai. Esant tokiai ikiteisminio tyrimo pareigūnų pozicijai galima tvirtinti, kad praktikų nuomone patikslinamieji veiksmai yra reikalingi ir pagrįsti. Taip pat tokia ikiteisminio tyrimo pareigūnų pozicija paneigia mokslininkų nuogąstavimus, kad numatant galimybę atlikti tam tikrus procesinius veiksmus, nepradėjus ikiteisminio tyrimo, išskėlė daugiau problemų negu jas išsprendė, bei paneigė teiginius, kad turėtų būti grįžta prie ankstesnio reglamentavimo, kuriuo būtų uždrausta nepradėjus ikiteisminio tyrimo atlikti tam tikrus procesinius veiksmus.

Pakeitus BPK 168 straipsnį iki pat šių dienų buvo nekoreguoti BPK 169 straipsnio 1 dalis ir BPK 171 straipsnio 1 dalis, kur nurodoma, kad prokuroras ar ikiteisminio tyrimo pareigūnas, gavęs skundą, pareiškimą ar pranešimą apie nusikalstamą veiką, arba patys nustatę jos požymius tuoj pat pradeda ikiteisminį tyrimą. Šiuose straipsniuose ikiteisminio tyrimo subjektams nėra numatyta galimybė atlikti patikslinamuosius veiksmus, taigi įstatymas įgalioja prokurorą ar ikiteisminio tyrimo pareigūną tuoj pat pradėti ikiteisminį tyrimą. Nors praktikoje ikiteisminio tyrimo pareigūnai ne visada pradeda ikiteisminį tyrimą, o renkasi kitą alternatyvą, tai yra pradeda aplinkybių patikslinimą.

Taip pat pakeitus tuo metu galiojusį BPK atsirado naujas terminas – įvykio liudytojo apklausa. Šis terminas BPK nėra numatytas, tačiau jis numatytas Rekomendacijose, įvykio liudytojas - asmuo, turintis informacijos apie įvykio aplinkybes. (Lietuvos Respublikos generalinio prokuroro įsakymas..., 2008) Akivaizdu, kad įvykio liudytojo ir BPK 78 straipsnyje pateiktos liudytojo sąvokos (liudytojas - kaip liudytojas gali būti šaukiamas kiekvienas asmuo, apie kurį yra duomenų, kad jis gali žinoti kokių nors reikšmės bylai išspręsti turinčių aplinkybių (Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas, 2002)) skirtingos. Daroma prielaida, kad atliekant aplinkybių patikslinimą gali būti apklausiami tik tiesioginiai įvykio liudytojai, tai yra asmenys matę ar kitaip suvokę įvykį. Įvykio liudytojui, kitaip negu liudytojui negalima taikyti BPK 142 straipsnyje numatyto atvedinimo, BPK 163 straipsnyje numatytų baudų, arešto, taip pat apie tokių priemonių taikymą įspėti kviečiant įvykio liudytoją į apklausą. (Bučiūnas, *et al*, 2017, p. 16.) Praktikoje keliamas klausimas, kaip vertinti parodymus gautus aplinkybių patikslinimo metu ir ikiteisminio tyrimo metu gautus liudytojo parodymus, kai jie iš esmės skiriasi, nors asmuo ir pasirašo, kad yra įspėtas apie baudžiamąją atsakomybę už melagingus parodymus.

Kitas keliamas klausimas, ar nustatyto 10 dienų termino ir numatytų patikslinamųjų veiksmų pakanka priimti sprendimą pradėti ikiteisminį tyrimą ar atsisakyti pradėti ikiteisminį tyrimą. Tikėtina, kad tam tikrais atvejais toks terminas yra per trumpas, pavyzdžiui sudėtingesnė baudžiamoji byla, ar atvejais, kai dėl svarbių priežasčių nepavyksta apklausti ypač svarbių įvykio liudytojų (pavyzdžiui staiga sutrikusi sveikata, neplanuota išvyka ir kita), ar išreikalauti tam tikrų dokumentų, o aplinkybių patikslinimo veiksmus reikia atlikti kuo greičiau, bet ne ilgiau kaip per 10 dienų, svarbu paminėti, kad šis terminas negali būti pratęsimas. Kalbant apie patikslinimo veiksmus svarbu pažymėti, kad ne visada pakanka numatytų tyrimo veiksmų, antai įvykus eismo įvykiui ir susižalojus asmenims, reikalinga gauti jų sveikatos sutrikdymo masto išvadą, tam reikalinga specialistui paskirti objektų tyrimą, tačiau šis veiksmas nėra numatytas BPK 168 straipsnyje patikslinamųjų veiksmų sąraše, taip pat daroma prielaida, net jei toks veiksmas ir būtų numatytas, specialisto išvada nebūtų gauta per numatytą 10 dienų terminą (paprastai tam prireikia kelių savaitių ar net mėnesių). Taigi nesurinkus pakankamai duomenų, nenustačius pagrindo kyla klausimas atsisakyti pradėti ikiteisminį tyrimą ar vis dėlto jį pradėti, kadangi atsisakius pradėti ikiteisminį tyrimą gali būti pažeistos nukentėjusiojo asmens teisės bei teisėti interesai, tuo tarpu pradėjus ikiteisminį tyrimą neturint tam pakankamai duomenų patvirtinančių ar paneigiančių tam tikrą aplinkybę tam tikrais atvejais gali būti pažeistos įtariamojo asmens teisės bei teisėti interesai (A. Juozapavičius yra paminėjęs, kad ikiteisminio tyrimo pradėjimas savaime jokių asmenų jokių teisių nepažeidžia, ir negali sukelti jokių neigiamų teisinių padarinių, tačiau tam tikrais atvejais asmeniui gali būti daroma žala – pavyzdžiui dėl ikiteisminio tyrimo duomenų skelbimo žiniasklaidoje (Juozapavičius, 2017, p. 33)). Sprendžiant klausimą ar numatyto 10 dienų termino pakanka patikslinamųjų veiksmų atlikimui ikiteisminio tyrimo pareigūnams (praktikams) buvo užduotas klausimas, kaip jie vertina BPK 168 straipsnio 1 dalyje numatytą terminą. Taigi 14% ikiteisminio tyrimo pareigūnų pasisakė, kad 10 dienų terminas patikslinamųjų veiksmų atlikimui yra pakankamas, 26% nurodė, kad siekiant priimti sprendimą pradėti ikiteisminį tyrimą ar atsisakyti pradėti, patikslinamųjų veiksmų terminas turėtų būti ilgesnis, nei vienas iš apklaustųjų nenurodė, kad 10 dienų terminas yra per ilgas, net 60% ikiteisminio tyrimo pareigūnų nurodė, kad numatytas 10 dienų terminas yra optimalus, tačiau jis turėtų būti lankstesnis, esant poreikiui turėtų būti suteikta galimybė jį pratęsti. Akivaizdu, kad šiuo metu galiojančiame BPK įtvirtintą patikslinamųjų veiksmų terminą pareigūnai vertina palankiai,

tačiau norėtų, kad šis terminas būtų „lankstesnis“. Siekiant įgyvendinti policijos pareigūnų siūlymą pratęsti patikslinamųjų veiksmų terminą, šis vis tikrai turėtų būti apribotas griežtų sąlygų ir kontrolės. Kadangi vienas iš svarbiausių principų nagrinėjamu aspektu yra proceso greitumo principas, tai yra kiekvienoje baudžiamojo proceso stadijoje ar etape turi būti užtikrintas greitumo principas, tad ir atliekant patikslinamuosius veiksmus šis principas ir turi būti įgyvendintas, daroma prielaida, kad patikslinamųjų veiksmų terminą padarius „lankstesniu“ tai galėtų sąlygoti asmens teisę į greitą procesą pažeidimus, bei atverti kelias pareigūnų piktnaudžiavimui.

Dar viena iš patikslinamųjų veiksmų problematikos yra šių veiksmų kontrolė. BPK 62 ir 63 straipsniuose numatyta galimybė apskųsti ikiteisminio tyrimo pareigūno proceso veiksmus ir nutarimus. Įvykio aplinkybių patikslinimo veiksmai BPK 168 straipsnyje yra įvardijami kaip procesiniai, tačiau jie nėra ikiteisminio tyrimo procesiniai veiksmai. BPK, nei Rekomendacijose atskirai galimybė skųsti aplinkybių patikslinimo veiksmus numatyta nėra, todėl asmenys, tokių veiksmų skųsti tiesiog negali, kadangi tokia galimybė paprasčiausiai neegzistuoja. Taip pat norėdami susipažinti su tyrimo medžiaga nors tokią galimybę ir turi, bet ji labiau teorinė nei praktinė. Kalbant apie patikslinamųjų veiksmų kontrolę BPK 170 straipsnio 2 dalyje numatyta, kad ikiteisminį tyrimą ar atskirus jo veiksmus atlieka ikiteisminio tyrimo pareigūnai, prokuroras privalo kontroliuoti, kaip vyksta ikiteisminis tyrimas, taigi patikslinamųjų veiksmų atlikimo teisėtumo ar pagrįstumo prokuroras nekontroliuoja, jo kontroliuojamas tik atsisakymas pradėti ikiteisminį tyrimą. Nagrinėjamu aspektu vienintelė įžiūrima kontrolė yra ikiteisminio tyrimo įstaigos ar jos padalinio vadovo, kadangi BPK 172 straipsnio 3 dalyje pasakyta, kad „Ikiteisminio tyrimo įstaigos ar jos padalinio vadovas pagal kompetenciją organizuoja ikiteisminio tyrimo įstaigos ar jos padalinio veiklą ir kontroliuoja ikiteisminio tyrimo pareigūnų procesinę veiklą taip, kad per trumpiausią laiką būtų atliktas tyrimas ir atskleista nusikalstama veika.“(Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas, 2022). Tačiau, kyla klausimas ar išties tokių veiksmų vidinė kontrolė vyksta.

Taip pat pastebimos kitos problemos su patikslinamųjų veiksmų procesiniu atlikimu, tačiau apie tai bus kalbama kitame darbo skyriuje. Svarbu paminėti, kad aplinkybių patikslinimas vienodai svarbus tiek ikiteisminio tyrimo pradėjimui, tiek atsisakymui pradėti ikiteisminį tyrimą. Apibendrinant galima teigti, kad numaćius galimybę atlikti

patikslinamuosius veiksmus, iškilo teisinio reguliavimo tiek, pareigūnų kompetencijos klausimų, kurie iki šių dienų yra neišspręsti.

2.2 Neteisėtas patikslinamųjų veiksmų taikymas

Vienas iš probleminių aspektų liečiančių patikslinamųjų veiksmų atlikimą yra nepagrįstas - neteisėtas patikslinamųjų veiksmų atlikimas. BPK 168 straipsnio 1 dalyje aiškiai numatyti procesiniai veiksmai, kuriuos galima atlikti, tačiau apžvelgus teismų praktiką pastebima, kad teisėsaugos pareigūnai ne visada laikosi numatytų reikalavimų. A. Juozapavičius yra pastebėjęs, kad „Teisinėje praktikoje, galima teigti, „tvirtas pozicijas“ užėmė patikslinamųjų veiksmų naudojimas ne patikslinti skunde neaiškiai nurodytas arba nenurodytas, tačiau tikėtina egzistuojančias ir turinčias reikšmės preliminariai veika kvalifikuoti, faktines aplinkybes, bet jas „patikrinti“, t. y. jas patvirtinti arba paneigti („patikrinamieji“ veiksmai).” (Juozapavičius, 2017, p. 37)

Pirma pasitaiko atvejų, kai atliekant aplinkybių patikslinimą apklausiami asmenys, kurių atžvilgiu paduoti skundai. Antai, susipažinus su Vilniaus apygardos teismo baudžiamosios bylos nutartimi akivaizdu, kad teisėsaugos pareigūnai rinkdami įrodymus apklausė asmenį kurio atžvilgiu paduotas skundas. Išnagrinėjęs skundą teismas pasisakė, kad „Vien tik žodinė, jokiais objektyviais duomenimis nepagrindžiama potencialus įtariamojo pozicija, kuri atsispindi iš neteisėtai, t. y. pažeidžiant BPK 168 straipsnio 1 dalies nuostatas, atliktos 2015 m. lapkričio 19 d. liudytojo A. T. apklausos turi būti išsamiai patikrinta, o ne vertinama kaip akivaizdžiai patikima ir teisinga. A. T. apklausa vertintina kaip neteisėtai dėl to, kad pagal BPK siekiant patikslinti pareiškime dėl padarytos nusikalstamos veikos nurodytas aplinkybes, gali būti apklausiami tik pareiškėjas, įvykio liudytojai ir kiti BPK 168 straipsnio 1 dalyje nurodyti asmenys, bet ne potencialus įtariamasis, kuriuo šiuo atveju laikytinas A. T. Esant poreikiui apklausti asmenį, kuris nurodomas kaip nusikalstamą veika padaręs asmuo ir de facto yra įtariamasis, pradedamas ikiteisminis tyrimas, tad vien dėl to ikiteisminį tyrimą pradėti buvo atsisakyta nepagrįstai ir neteisėtai.” (Vilniaus apygardos teismo 2016 m. birželio 15 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. Nr. 1S-497-1020/2016) Šiuo atveju pareigūnai įvykio aplinkybių patikslinimo metu ne tik apklausė įtariamąjį asmenį, bet ir jo parodymais vadovavosi atsisakydami pradėti ikiteisminį tyrimą. Aptariamam atveju taip

pat padaryti proceso pažeidimai – neišku kokiomis taisyklėmis vadovautasi atliekant apklausą, ar nebuvo pažeistos įtariamojo asmens teisės.

Analogiškas atvejis, asmeniui kurio atžvilgiu pateiktas skundas siunčiami paklausimai (pareikalavimai) dėl informacijos pateikimo. Arba ikiteisminio tyrimo pareigūnas užklausia asmens apie įvykio aplinkybes, jas fiksuoja tarnybiniuose pranešimuose. Nors BPK 168 straipsnio 1 dalyje numatytas baigtinis sąrašas asmenų iš kurių gali būti pareikalauta pateikti informaciją, o asmuo kurio atžvilgiu paduotas skundas į tą sąrašą ir neįeina.

Antra „pseudo įvykio vietos apžiūra“, kai iš tikrųjų atliekama krata arba poėmis. LAT išnagrinėjo skundą, kuriame keliamas klausimas dėl BPK esminio reikalavimų pažeidimo. Tai yra tikslinant ikiteisminio tyrimo institucijoje gautą informaciją, policijos pareigūnai įvykio vietos apžiūros metu bendrovės patalpose atlikto tyrimo veiksmą, kurio metu buvo paimti kompiuterių standieji diskai. Nors tokie veiksmai galėjo būti atlikti tik motyvuota ikiteisminio tyrimo teisėjo nutartimi, neatidėliotinu atveju - ikiteisminio tyrimo pareigūno ar prokuroro nutarimu. Tačiau tai nebuvo padaryta. BPK 168 straipsnio 1 dalyje nustatytas tyrimo veiksmas – įvykio vietos apžiūra (BK 207 straipsnis) – nėra tapatus įvykio vietos tyrimui (BK 205 straipsnis). Apžiūros metu gali būti fiksuojama tik tiesiogiai vizualiai matoma aplinka ir joje esantys objektai, o įsiskverbimo į objektus būdai, metodai negali būti taikomi. Nagrinėjamu atveju buvo įsibrauta į UAB „LT“ priklausančias patalpas ir jose esančius kompiuterius, priverstinai paimti standieji diskai ir dokumentai. Nagrinėjant skundą LAT pasisakė, kad pareigūnai tikslinant gautus duomenis turėjo BPK 168 straipsnio 1 dalyje nustatyta tvarka. Apžiūra, nurodyta BPK 207 straipsnyje, atliekama, kai reikšmingas tyrimui aplinkybes galima nustatyti paprastai konstatuojant objekto buvimo vietą, jo padėtį ar būklę ir tam nereikia naudoti specialios technikos ar specialios tyrimo metodikos, atliekant šį procesinį veiksmą netaikomos procesinės prievartos priemonės; objektų požymiai, turintys reikšmės nusikalstamos veikos aplinkybėms nustatyti, aprašomi, nufotografuojami arba nufilmuojami. Objektų tyrimas (BPK 205 straipsnis) nepriskiriamas tyrimo veiksmams, kuriuos pagal BPK 168 straipsnio 1 dalies nuostatas galima atlikti nepradėjus ikiteisminio tyrimo. Taigi pagal šios teisės normos nuostatas gauto skundo, pareiškimo ar pranešimo duomenims patikslinti gali būti atlikti veiksmai, kurie nesusiję su procesinėmis prievartos priemonėmis: įvykio vietos apžiūra. LAT konstatavo, kad surašytas įvykio vietos apžiūros protokolas (BPK 207 straipsnis), tačiau faktiškai toks procesinis veiksmas, kuriuo apribotos

Konstitucijoje ir Konvencijoje įtvirtintos asmens teisės, atitiko ne įvykio vietos apžiūrą, tačiau procesinę prievartos priemonę – poėmį. (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. gegužės 30 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-7-40-511/2019.)

Trečia, kalbant apie procesinius veiksmus iki ikiteisminio tyrimo, tikslinga paminėti asmens apžiūros numatytos Lietuvos administracinių nusižengimo kodekse (toliau ANK) ir asmens kratos numatytos BPK santykį. ANK 598 straipsnio 1 dalyje numatyta, kad „Administracinio nusižengimo tyrimą atliekantis pareigūnas turi teisę atlikti administracinę atsakomybėn traukiamo asmens, nukentėjusiojo ar kito asmens kūno apžiūrą, prireikus nustatyti, ar ant jo kūno yra nusižengimo pėdsakų arba ypatingų žymių, atlikti daiktų patikrinimą” (Lietuvos Respublikos Administracinių nusižengimų kodeksas, 2015). Įprastai pareigūnai atlieka dalinę apžiūrą nenurengiant, patikrinant drabužių, kišenių turinį, detalioji apžiūra yra atliekama asmenį išrengiant (viršutinių rūbų nuėmimas). Tuo tarpu BPK 146 straipsnyje numatyta asmens krata - baudžiamojo proceso prievartos priemonė, asmens krata turi būti daroma motyvuota ikiteisminio tyrimo teisėjo nutartimi, o neatidėliotinais atvejais – ir prokuroro arba ikiteisminio tyrimo pareigūno nutarimu. Tačiau pasitaiko atvejų, kai asmens apžiūros veiksmai pereina prie asmens kratos veiksmų. Antai nustačius nusikalstamos veikos sudėties požymius policijos pareigūnai surašo asmens apžiūros protokolus, kas savo turiniu yra ne kas kita kaip asmens krata.

Ketvirta, BPK 168 straipsnio 1 dalyje numatyta, kad gauto skundo, pareiškimo ar pranešimo duomenų patikslinimui gali būti atlikti veiksmai, kurie nesusiję su procesinėmis prievartos priemonėmis, straipsnyje galimų atlikti veiksmų sąrašas yra baigtinis, sąraše nenumatyta galimybė paskirti objektų tyrimą. Tačiau neretai pasitaiko atvejų, kai atlikdami aplinkybių patikslinimą policijos pareigūnai paskiria tyrimą atlikti objektų tyrimą, nors tokį tyrimą galima skirti tik pradėjus ir atliekant ikiteisminį tyrimą. Antai Varėnos rajone pradėtas aplinkybių patikslinimas dėl to, kad rekonstruojant sodybą esančią Varėnos r., rastą šaudmenų, tai yra rasti ir įvykio vietos apžiūros metu išimti korozijos paveikti daiktai panašūs į šaudmenis, tai yra 94 vienetai (toliau vnt.), mažo kalibro įvairūs šoviniai, 3 vnt. medžioklinių šovinių, 8 vnt. 7,62 kalibro šovinių. Aplinkybių patikslinimą atlikę ikiteisminio tyrimo pareigūnai vietoje to, kad būtų pradėję ikiteisminį tyrimą ir paskyrę objektų tyrimą, tęsė patikslinamuosius veiksmus ir paskyrė objektų tyrimą nepradėjus ikiteisminio tyrimo, ko pasekoje gavo specialisto išvada, kad išviso pateikti 85 šoviniai yra pramoninės gamybos, 20 šovinių kurie nepriskiriami šaudmenų kategorijai, išvisi pateikti 105 šoviniai netinkami

šaudymui. Dėl įvykio tyrimas buvo nutrauktas policijos pareigūnui surašius nutarimą atsisakyti ikiteisminį tyrimą. (Nutarimas atsisakyti pradėti ikiteisminį tyrimą, Nr. M-1-01-27547-22) Konstatuotina, kad tokiais atvejais medžiaga surinkta nesilaikant LR BPK 168 str. reikalavimų.

Anksčiau, kai kurių autorių išsakyta nuomonė, kad prasmingiau, teisingiau ir pigiau yra per 10 dienų atlikti būtinus patikrinamuosius veiksmus tarp jų ir gauti specialisto išvadą ir nenustačius pagrindo pradėti ikiteisminį tyrimą, atsisakyti jį pradėti. (Ancelis, 2007, p. 131-132). Siekiant patvirtinti šį teiginį atliekant empirinį tyrimą buvo užduoti du klausimai, pirma ar numatytų patikslinamųjų veiksmų pakanka priimti sprendimą dėl ikiteisminio tyrimo pradėjimo, antra kokių patikslinamųjų veiksmų trūksta atliekant skundo, pareiškimo patikslinimą. Gauti atsakymai parodė, kad 32% ikiteisminio tyrimo pareigūnų numatytų patikslinamųjų veiksmų neužtenka priimti sprendimui dėl ikiteisminio tyrimo pradėjimo. Antra ikiteisminio tyrimo pareigūnai išreiškė savo nuomonę, kad šiuo metu galiojančią BPK 168 straipsnio 1 dalį reikėtų papildyti galimybe skirti objektų tyrimą. Atsižvelgiant į pateiktus atsakymus galima daryti išvadą, kad praktikams ypač aktualu užduočių atlikti objektų tyrimą skyrimas, kadangi tokiu atveju pavyzdžiui gavus specialisto išvadą dėl asmens sveikatos sutrikdymo masto, būtų galima spręsti pradėti ikiteisminį tyrimą ar atsisakyti jį pradėti, nereikėtų pradėti ikiteisminio tyrimo vien dėl sužalojimo fakto, nežinant sveikatos sutrikdymo masto. Tačiau pabrėžiama, kad tokių proceso veiksmų atlikimui kliūtimi tampa numatytas 10 dienų terminas, kurio pratęsti galimybės nėra.

Akivaizdu, kad aptartais atvejais policijos pareigūnai turi pradėti ikiteisminį tyrimą, o ne atlikti patikslinamuosius veiksmus, po ko būtų galėtų teisėtai atlikti kratą, įtariamąją apklausą, išreikalauti tyrimui svarbius daiktus ar dokumentus ir kita, tačiau vietoje to neteisėtai taiko proceso prievartos priemones, nesilaikydami teisėtumo ir proporcingumo reikalavimų. Siekiant išvengti pareigūnų savivolės BK 168 straipsnio 1 dalį būtų tikslinga papildyti galimybę skirti atlikti objektų tyrimą, tačiau kaip minėta tokiu atveju turėtų būti sprendžiamas klausimas ir dėl numatyto 10 dienų terminio. Taip pat siekiant išvengti proceso klaidų tikslinga didinti patikslinamųjų veiksmų kontrolę, tai yra papildant reguliavimą nuostatomis, kad ikiteisminio tyrimo pareigūnų atliekamus patikslinamuosius veiksmus kontroliuoja prokuroras.

3. ATSIKAKYMAS PRADĖTI IKITEISMINĮ TYRIMĄ

Vienas iš galimų prokuroro ar ikiteisminio tyrimo pareigūno priimamų sprendimų baudžiamojo proceso metu yra atsisakymas pradėti ikiteisminį tyrimą. BPK 168 straipsnyje numatyta, kad „Prokuroras ar ikiteisminio tyrimo pareigūnas, gavęs skundą, pareiškimą ar pranešimą, o reikiamais atvejais – ir jų patikslinimą, atsisako pradėti ikiteisminį tyrimą tik tuo atveju, kai nurodyti duomenys apie nusikalstamą veiką yra akivaizdžiai neteisingi ar yra aiškios šio Kodekso 3 straipsnio 1 dalyje nurodytos aplinkybės” (Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas, 2002), taigi BPK numato du pagrindus ar kitaip alternatyvas atsisakyti pradėti ikiteisminį tyrimą, kurio nutraukimui užtenka nustatyti bent vieną pagrindą. Taigi nustatius, kad pagrindo pradėti ikiteisminį tyrimą nėra ar vadovaujantis BPK 3 straipsniu baudžiamasis procesas negalimas prokuroras ar ikiteisminio tyrimo pareigūnas (tik ikiteisminio tyrimo įstaigos vadovo arba jo įgalioto asmens sutikimu) surašo motyvuotą atsisakymą pradėti ikiteisminį tyrimą. Laikotarpis tarp baudžiamojo proceso pradžios ir priimto sprendimo atsisakyti pradėti ikiteisminį tyrimą, turi būti atliktas per kuo trumpesnius terminą, bet ne ilgiau kaip per dešimt dienų. Laikotarpyje tarp baudžiamojo proceso pradžios ir priimto sprendimo atsisakyti pradėti ikiteisminį tyrimą, gali būti neatliekami jokie procesiniai veiksmai arba atliekami patikslinamieji veiksmai, kurių atlikimas gali turėti įtakos ne tik atsisakymo pradėti ikiteisminį tyrimą institutui, tačiau ir ikiteisminio tyrimo.

Šiame skyriuje bus aptarta atsisakymo pradėti ikiteisminį tyrimą raida ir pagrindai, atsisakymo pradėti ikiteisminį tyrimą praktiniai probleminiai aspektai.

3.1 Atsisakymo pradėti ikiteisminį tyrimą raida

Atsisakymas pradėti ikiteisminį tyrimą BPK reglamentuotas 168 straipsnyje. Nuo BPK įsigaliojimo šis straipsnis buvo nuolat keičiamas ir pildomas. Iki 2003 m. gegužės 1 d. įsigaliojus BPK (pakeitus nuo 1961 m. galiojusį Lietuvos Tarybų Socialistinės Respublikos baudžiamojo proceso kodeksą) pirminė BPK 168 straipsnio 1 dalies redakcija numatė, kad prokuroras ar ikiteisminio tyrimo pareigūnas, gavęs skundą, pareiškimą ar pranešimą, o reikiamais atvejais – ir jų patikslinimą, gali atsisakyti pradėti ikiteisminį tyrimą tik tuo atveju, kai skunde, pareiškime ar pranešime nurodyti faktai apie padarytą nusikalstamą veiką yra akivaizdžiai neteisingi. Tačiau, praktikoje kildavo problemų tais

atvejais, kai faktai apie padarytą nusikalstamą veiką buvo teisingi, tačiau egzistuodavo viena iš BPK 3 straipsnio 1 dalyje nurodytų aplinkybių, darančių procesą negalimą.

Pirmoji pataisa buvo priimta 2007 m. birželio 28 d., tai yra buvo priimtas įstatymas, numatant galimybę atsisakyti pradėti ikiteisminį tyrimą ir tais atvejais, kai yra aiški BPK 3 straipsnio 1 dalyje numatyta bent vieną aplinkybę.

Sekantis pakeitimas, buvo įgyvendintas 2008 m. rugpjūčio 11 d. Lietuvos Respublikos generalinio prokuroro įsakymu, iki tol galiojusiose Rekomendacijose nebuvo numatyta galimybės atlikti proceso veiksmus nepradėjus ikiteisminio tyrimo, išskyrus patikslinimą, tačiau „patikslinimo“ sąvoka nebuvo apibrėžta. Būtent 2008 m. rugpjūčio 11 d. Lietuvos Respublikos generalinio prokuroro įsakymu apibrėžta, kad patikslinimas – prokuroro, jo pavedimu prokuroro padėjėjo ar ikiteisminio tyrimo pareigūno gautas rašytinis pareiškėjo ar nukentėjusio nuo nusikalstamos veikos asmens papildomas paaiškinimas ar pareiškimas, kuriuo detalizuojami ar papildomi skunde, pareiškime ar pranešime nurodyti faktai apie padarytą nusikalstamą veiką, ir (ar) įstatymų nustatyta tvarka iš jų arba valstybės ar savivaldybės įstaigų gauti dokumentai ir (ar) duomenys, turintys reikšmės gautam skundui, pareiškimui ar pranešimui nagrinėti. (Lietuvos Respublikos generalinio prokuroro įsakymas..., 2008)

Bene vienas iš reikšmingiausių pakeitimų, buvo priimtas 2010 m. rugsėjo 21 d., minėtu pakeitimu papildyta BPK 168 straipsnio 1 dalis, kurioje numatyta, kad gauto skundo, pareiškimo ar pranešimo duomenų patikslinimui, gali būti atlikti proceso veiksmai, kurie nesusiję su procesinėmis prievartos priemonėmis. Vienas iš paskutinių pakeitimų buvo 2012 m. birželio 21 d., tuo metu buvo priimtas BPK papildymas, kad „patikslinamieji“ veiksmai turi būti atlikti per kuo trumpesnius terminus, bet ne ilgiau kaip 10 dienų. (Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas, 2002)

3.2 Atsisakymo pradėti ikiteisminį tyrimą pagrindai

BPK 168 straipsnio 1 dalyje numatyti du atsisakymo pradėti ikiteisminį tyrimą pagrindai:

- 1) Duomenys apie nusikalstamą veiką yra akivaizdžiai neteisingi.
- 2) Yra aiškios šio Kodekso 3 straipsnio 1 dalyje nurodytos aplinkybės.

Taigi pirmasis atvejis, kada galima atsisakyti pradėti ikiteisminį tyrimą yra: nurodyti duomenys apie nusikalstamą veiką yra akivaizdžiai neteisingi. Apžvelgus BPK pažymėtina, kad Baudžiamojo proceso įstatyme sąvoka „akivaizdžiai neteisingi“ nėra išaiškinta, šios sąvokos išaiškinimas yra pateiktas Rekomendacijose „Duomenys apie nusikalstamą veiką vertinami kaip akivaizdžiai neteisingi, jei pareiškime nurodyti faktai yra akivaizdžiai netikri ir jų patikimumui nustatyti nereikia atlikti ikiteisminio tyrimo.“ (Lietuvos Respublikos generalinio prokuroro įsakymas..., 2008) Moksliniuose darbuose nurodoma, kad akivaizdžiai neteisingi duomenys yra vertinamasis požymis, jame pateikiamas išaiškinimas “Ikiteisminio tyrimo ir teismų praktikoje akivaizdžiai neteisingais laikomi tokie faktai, kai iš pateiktojo skundo, pareiškimo, pranešimo turinio aiškiai matyti, kad jokia nusikalstama veika nebuvo padaryta, o pateikti faktai akivaizdžiai neatitinka tikrovės (pavyzdžiui, nurodomos antgamtinės jėgos, bendrojo pobūdžio samprotavimai)”. (Bučiūnas, *et al*, 2017, p. 43)

Ankstesnė darbo dalyje kalbant apie ikiteisminio tyrimo pradėjimo prielaidas buvo užsiminta, kad esant BPK 3 straipsnio 1 dalyje nurodytoms aplinkybėms, baudžiamasis procesas negalimas, tai yra esant šioms aplinkybėms ikiteisminis tyrimas nepradedamas, o priimamas nutarimas atsisakyti pradėti ikiteisminį tyrimą, tai atvejais, kai ikiteisminis tyrimas yra pradėtas jis turi būti nutrauktas.

BPK 3 straipsnio 1 dalies 1 punkte nurodyta, kad ikiteisminis tyrimas negali būti pradėtas, jeigu nepadaryta veika, turinti nusikaltimo ar baudžiamojo nusižengimo požymių, tai reiškia „apskritai nebuvo jokio įvykio, apie kurį pateikta informacija (duomenys) kaip apie nusikalstamą“ (Bučiūnas, *et al*, 2017, p. 43). Minėta aplinkybė konstatuojama tada, kai nustatoma, kad visiškai nepadaryta veika, apie kurią buvo pateikta informacija kaip apie nusikalstamą, arba padaryta veika neatitinka baudžiamojo įstatymo numatytos nusikaltimo ar baudžiamojo nusižengimo sudėties. Ši aplinkybė yra išskiriama į tris situacijas, tai yra (Goda, *et al*, 2011, p. 288):

- 1) visai nebuvo jokio įvykio, apie kurį buvo gauta informacija;
- 2) kažkoks įvykis, pasireiškęs priešingu teisei elgesiu yra buvęs, bet to įvykio negalima laikyti nusikalstama veika;
- 3) įvykis atsitiko be niekieno kaltės

Teisinė praktika rodo, jog BPK 3 straipsnio 1 dalies 1 punktas yra paklausiausia atsisakymo pradėti ikiteisminį tyrimą priežastis. Siekiant pagrįsti šį teiginį, atliekant empirinį tyrimą buvo užduotas atviro pobūdžio klausimas, kokiems pagrindams esant dažniausiai

tenka atsisakyti pradėti ikiteisminį tyrimą. Vadovaujantis pateiktais atsakymais akivaizdu, kad populiariausi atsisakymo pradėti ikiteisminį tyrimą pagrindai yra numatyti BPK 3 straipsnio 1 dalies 1 punkte ir BPK 3 straipsnio 1 dalies 4 punkte. Be nurodytų pagrindų vos keletas respondentų nurodė, kad atsisako pradėti ikiteisminį tyrimą esant pagrindams numatytiems BPK 3 straipsnio 1 dalies 3 punkte ir BPK 3 straipsnio 1 dalies 5 punkte. Vadovaujantis pateiktais atsakymais galima teigti jog aukščiau iškeltas teiginys, kad vienas iš populiariausių pagrindų atsisakyti pradėti ikiteisminį tyrimą numatytas yra BPK 3 straipsnio 1 dalies 1 punkte yra teisingas.

BPK 3 straipsnio 1 dalies 2 punkte nurodyta, kad „jeigu suėjo apkaltinamojo nuosprendžio priėmimo senaties terminas“, ikiteisminis tyrimas negali būti pradėtas, o pradėtas turi būti nutrauktas“. Tai reiškia, kad šiems terminams suėjus negali būti pradėdamas ikiteisminis tyrimas. Senaties terminai apibrėžiami BK XII skyriuje (nurodytos terminų skaičiavimo taisyklės, senaties eigos sustojimo ir nutrūkimo pagrindai ir kt.). Apkaltinamojo nuosprendžio priėmimo senaties instituto esmė yra ta, kad suėjus tam tikriems baudžiamajame įstatyme numatytiems terminams nusikalstamą veiką padaręs asmuo tampa nebe pavojingas ir siekiant jį pataisyti nėra tikslo skirti bausmę. (Riaubaitė, 2009, p. 9) Senaties terminas pradėdamas skaičiuoti nuo nusikalstamos veikos padarymo momento ir jo trukmė priklauso nuo nusikalstamos veikos rūšies bei sunkumo, o konkretūs baudžiamosios atsakomybės senaties terminai, kaip jau minėta, numatyti BK 95 straipsnyje. Jie skaičiuojami nuo nusikalstamos veikos padarymo iki nuosprendžio priėmimo dienos (BK 95 straipsnio 2 dalis). Pagal BK 95 straipsnį asmeniui, padariusiam nusikalstamą veiką, apkaltinamojo nuosprendžio priėmimo senatis taikoma, kai yra atitinkamų sąlygų visuma: 1) yra suėjęs apkaltinamojo nuosprendžio priėmimo senaties terminas; 2) asmuo šio termino laikotarpiu nesislėpė nuo ikiteisminio tyrimo ar teismo; 3) asmuo nepadarė naujos nusikalstamos veikos. (Vilniaus apygardos teismo 2019 m. vasario 20 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1-4-626/2019) Taigi sprendžiant pradėti ikiteisminį tyrimą ar priimti nutarimą atsisakyti pradėti ikiteisminį tyrimą, turi būti aiškus nusikalstamos veikos kvalifikavimas, žinomas nusikalstamos veikos padarymo laikas, jei tikslus laikas nėra žinomas, turi būti imtasi priemonių šios veikos padarymo laikui patikslinti.

BPK 3 straipsnio 1 dalies 3 punkte nurodyta, „asmeniui, kuris nusikalstamos veikos padarymo metu dar nebuvo tokio amžiaus, nuo kurio jis atsako pagal baudžiamuosius įstatymus“. BK 13 straipsnio 1 dalyje nurodyta, kad asmuo, traukiamas baudžiamojon

atsakomybėn, jei jam iki nusikaltimo ar baudžiamojo nusižengimo padarymo buvo suėję šešiolika metų. BK 13 straipsnio 2 dalyje numatyti nusikaltimai už kuriuos asmuo atsako iki nusikaltimo ar baudžiamojo nusižengimo padarymo buvo suėję keturiolika metų: nužudymą (129 straipsnis), sunkų sveikatos sutrikdymą (135 straipsnis), išžaginimą (149 straipsnis), seksualinį prievartavimą (150 straipsnis), vagystę (178 straipsnis), plėšimą (180 straipsnis), turto prievartavimą (181 straipsnis), turto sunaikinimą ar sugadinimą (187 straipsnio 2 dalis), šaunamojo ginklo, šaudmenų, sprogmenų ar sprogstamųjų medžiagų pagrobimą (254 straipsnis), narkotinių ar psichotropinių medžiagų vagystę, prievartavimą arba kitokį neteisėtą užvaldymą (263 straipsnis), transporto priemonių ar kelių, juose esančių įrenginių sugadinimą (280 straipsnio 2 dalis).

BPK 3 straipsnio 1 dalies 4 punkte nurodyta, kad „jeigu nėra nukentėjusiojo skundo ar jo teisėto atstovo pareiškimo arba prokuroro reikalavimo pradėti procesą tais atvejais, kai procesas gali būti pradėtas tik pagal nukentėjusiojo skundą ar jo teisėto atstovo pareiškimą arba prokuroro reikalavimą”, minėtas aspektas jau aptartas kitoje darbo dalyje.

BPK 3 straipsnio 1 dalies 5 punkte nurodyta, kad „mirusiajam, išskyrus tuos atvejus, kai byla reikalinga mirusiajam reabilituoti arba kitų asmenų bylai atnaujinti dėl naujai paaiškėjusių aplinkybių”. Teismų praktikoje, yra pasisakyta, kad aplinkybė taikoma, kai miršta asmuo, padaręs nusikaltimą ar baudžiamąjį nusižengimą, būtina surinkti reikiamus objektyvius duomenis, kad tokią veiką padarė būtent mirusysis ir tik tada galima taikyti LR BPK 3 straipsnio 1 dalies 7 punktą. Priešingu atveju taikytinas LR BPK 212 straipsnio 1 dalies 2 punktas, kuris numato, jog ikiteisminis tyrimas nutraukiamas, kai nesurinkama pakankamai duomenų, įgalinančių apkaltinti asmenį. Išvedžiojimai - „galimai padarė” konkretų nusikaltimą baudžiamojoje teisėje negalimi, nutarime panaudota sąvoka „galimai padarė“ kaip tik ir parodo, kad nėra surinkta tokių įrodymų. (Vilniaus miesto apylinkės teismo 2015 m. rugpjūčio 03 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-1263-487/2015). Galima daryti prielaidą, kad ši aplinkybė ne tiek svarbi sprendžiant klausimą ar pradėti ikiteisminį, bet apie jo nutraukimą. BPK 3 straipsnio 1 dalies 5 punkto nuostatos apie reabilitavimą ir bylos atnaujinimą aktualios tik tuo atveju, kai ikiteisminis tyrimas jau yra atliktas ir byla buvusi nagrinėta teisme. Kalbant apie ikiteisminio tyrimo pradėjimo prielaidas, šios nuostatos apie reabilitavimą nėra reikšmingos. (Goda, *et al*, 2011, p. 290).

BPK 3 straipsnio 1 dalies 6 punkte, nurodoma, kad „asmeniui, kuriam įsiteisėjo teismo nuosprendis dėl to paties kaltinimo arba teismo nutartis ar prokuroro nutarimas

nutraukti procesą tuo pačiu pagrindu”. Šiuo punktu įtvirtinamas non bis in idem principo įgyvendinimas - draudimas tą patį asmenį už tą pačią nusikalstamą veiką du kartus traukti baudžiamojon atsakomybėn. Šia nuostata įgyvendinamas draudimo persekioti ir bausti už tą patį nusikaltimą principas (non bis in idem), įtvirtintas tiek tarptautiniu, tiek nacionaliniu lygmeniu: Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos (toliau – Konvencija) protokolo Nr. 7 4 straipsnyje, Lietuvos Respublikos Konstitucijos 31 straipsnio 5 dalyje, BK 2 straipsnio 6 dalyje. Europos Žmogaus Teisių Teismo (toliau – EŽTT) praktikoje šis principas aiškinamas taip, kad, priėmus galutinį sprendimą byloje, negalima ne tik bausti, bet ir kartoti baudžiamojo proceso dėl identiškų arba iš esmės tų pačių teisiškai reikšmingų faktų, kuriuos neatskiriamai sieja tas pats laikas ir ta pati vieta. <...> Taigi draudimo persekioti ir bausti už tą patį nusikaltimą principas EŽTT ir Lietuvos teismų praktikoje apibrėžtas imperatyvu, įtvirtinančiu, kad, priėmus galutinį sprendimą baudžiamojoje byloje, negalima kartoti baudžiamojo ar pagal pažeidimo, galimos bausmės bei griežtumo laipsnio pobūdį tapataus proceso dėl identiškų arba iš esmės tų pačių teisiškai reikšmingų faktų. (Šiaulių apygardos teismo 2015 m. spalio 15 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-109-788/2016).

BPK 3 straipsnio 1 dalies 7 punkte, nurodyta, kad „jeigu egzistuoja Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso V skyriuje numatyta baudžiamąją atsakomybę šalinanti aplinkybė”. BK V skyriuje numatytos tokios aplinkybės: būtinoji gintis (BK 28 straipsnis), asmens, padariusio nusikalstamą veiką, sulaikymas (BK 29 straipsnis), profesinių pareigų vykdymas (BK 30 straipsnis), būtinasis reikalingumas (BK 31 straipsnis), teisėsaugos institucijos užduoties vykdymas (BK 32 straipsnis), įsakymo vykdymas (BK 33 straipsnis) pateisinama profesinė ar ūkinė rizika (BK 34 straipsnis.) ir mokslinis eksperimentas (BK 35 straipsnis).

BPK 3 straipsnio 1 dalies 8 punkte, nurodoma, kad „asmeniui, kurį atsisakyta persekioti baudžiamąja tvarka Lietuvos Respublikos organizuoto nusikalstamumo prevencijos įstatymo nustatytais pagrindais”. Lietuvos Respublikos organizuoto nusikalstamumo prevencijos įstatyme yra išaiškinta, kad „Atsisakyti reikšmingai slaptai bendradarbiavusį asmenį persekioti baudžiamąja tvarka galima už jo padarytas nusikalstamas veikas, išskyrus atvejus, kai jau buvo atsisakyta jį persekioti baudžiamąja tvarka šio įstatymo 18 straipsnyje nustatytais pagrindais arba kai šis asmuo pagal Baudžiamojo kodekso 39¹ straipsnį buvo atleistas nuo baudžiamosios atsakomybės, arba kai šis asmuo dalyvavo tyčia nužudant, taip pat kai šis asmuo yra organizuotos nusikalstamos grupės organizatorius.”.

(Lietuvos Respublikos organizuoto nusikalstamumo prevencijos įstatymas, 19 straipsnio 6 dalis).

Apibendrinus galima teigti, kad BPK 3 straipsnio 1 dalyje numatytos aplinkybės darančios ikiteisminį tyrimą negalimą, aiškiai apibrėžtos. Esant minėtoms ikiteisminio tyrimo negalimumo prielaidoms visais atvejais turi būti surašytas motyvuotas atsisakymas pradėti ikiteisminį tyrimą, bei nurodytos visos aplinkybės, kurios pagrindžia tokio sprendimo teisėtumą. Tačiau taikant jas praktikoje vis tik neretai iškyla problemų.

Užsienio valstybėse taip pat numatytos prielaidos, dėl kurių baudžiamasis procesas negalimas: Vokietijos BPK numatyta, kad kaltinamasis turi būti sulaukęs 14 metų ir turi būti pakaltinamas, toje byloje negali būti jau anksčiau priimto teismo sprendimo; negali būti suėjęs senaties terminai; kaltinamajam negali būti taikoma amnestija; kaltinamasis negali turėti deputato imuniteto; kaltinamasis turi būti pavaldus Vokietijos teisingumui ir neturi būti privalumo išduoti jį užsienio valstybei. (Strafprozeßordnung, 1998). Kaip matoma Vokietijoje išlikęs imuniteto aspektas. Tuo tarpu Latvijos BPK 5 straipsnis numato tokias pat sąlygas dėl ko baudžiamasis procesas negali būti pradedamas, kaip ir mūsų šalies BPK, tačiau jas dar išsiplečia nurodant, kad baudžiamasis procesas negalimas, dėl amnestijos akto, jeigu jis panaikina baudmės skyrimą už padarytąją veiką, taip pat dėl malonės tam tikriems asmenims, bei nukentėjusiojo ir kaltinamojo susitarimo pagrindu bylose. (Latvijas Kriminalprocesa kodekss, 2005)

Kalbant apie atsisakymo pradėti ikiteisminį tyrimą pagrindus reikia paminėti dar vieną aplinkybę dariusią baudžiamąjį procesą negalimu ir iki 2011 m. birželio 11 d. egzistavusią BPK 3 straipsnyje, tai yra tuo metu galiojusiame BPK buvo numatyta galimybė atsisakyti pradėti ikiteisminį tyrimą, jeigu nusikalstamą veiką padarė asmuo, pagal tarptautinės teisės normas turintis imunitetą nuo baudžiamosios jurisdikcijos, arba nėra kompetentingos institucijos leidimo patraukti baudžiamojon atsakomybėn asmenį, kai šis leidimas pagal įstatymus būtinas. 2011 m. birželio 11 d. ši aplinkybė buvo pripažinta netekusi galios. BPK 3² straipsnis, buvo papildytas, numatyta, kad ikiteisminis tyrimas dėl turinčių imunitetą asmenų gali būti pradedamas, tačiau jam negali būti surašytas pranešimas apie įtarimą, jis negali būti apklausiamas kaip įtariamasis ar pripažįstamas įtariamuoju, negali būti suimtas ar kitaip suvaržoma jo laisvė. (Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas, 2002) Negavus leidimo patraukti tokį asmenį baudžiamojon atsakomybėn,

baudžiamasis procesas yra nutraukiamas, tačiau vėliau, gavus tokį leidimą arba asmeniui kitaip netekus imuniteto, baudžiamasis procesas gali būti atnaujintas.

Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo (toliau – Konstitucinis Teismas) nutarime išaiškinta, jog „Imunitetas – tai asmens neliečiamybės papildomos garantijos, reikalingos ir būtinos to asmens pareigoms tinkamai atlikti.” (Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2008 m. gegužės 8 d. nutarimas) Imunitetas gali būti nacionalinis arba tarptautinis. Tarptautinį imunitetą turi diplomatai, nacionalinį imunitetą turi Lietuvos Respublikos Seimo nariai, teisėjai, prokurorai ir pan (visų asmenų imunitetai įtvirtinti tam tikruose įstatymuose). Pagal šiuo metu galiojančias teisės normas asmenims, turintiems imunitetą, taikomi ne tik bendrieji teisės aktai, bet ir specialiai jiems įtvirtinti įstatymai, todėl vis tik egzistuoja ikiteisminio tyrimo pradėjimo apribojimai minėtą statusą turintiems asmenims. Pavyzdžiui pradėti ikiteisminį tyrimą dėl prokuroro ar teisėjo padarytos nusikalstamos veikos gali tik generalinis prokuroras. Atvejais kuomet nustatomi nusikalstamos veikos požymiai, o nusikalstamos veikos subjektai yra minėti asmenys ikiteisminis tyrimas negali būti pradedamas. Kalbant apie tokius atvejus, tokioje situacijoje iškyla problema - dėl ikiteisminio tyrimo pradėjimo prieš asmenį turintį imunitetą ir jo patraukimą baudžiamojon atsakomybėn dėl smurto artimoje aplinkoje. Nors pagal galiojančius teisės aktus, nepradėjus ikiteisminio tyrimo yra sudarytos galimybės kreiptis dėl smurtą patyrusio asmens apsaugos užtikrinimo priemonių, tačiau tai priklauso nuo to, kaip sąžiningai ikiteisminio tyrimo pareigūnas surinks pirminę tyrimo medžiagą, bei įvertins nukentėjusiojo asmens poreikius. Taigi, tokiose situacijose teisėsaugos institucijoms teorinė galimybė užtikrinti nukentėjusiųjų asmenų teises yra, tačiau kaip tai būtų įgyvendinta praktikoje neaišku, kadangi šiuo metu tokios teismų praktikos nėra.

Svarbu paminti, kad Konstitucinis Teismas 2020 m. kovo 9 dieną priėmė nutarimą Nr. KT41-N4/2020, dėl Lietuvos Respublikos Teismų įstatymo 47 straipsnio (2013 m. gruodžio 23 d. redakcija) 2 dalies, Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo įstatymo 8 straipsnio (2008 m. lapkričio 11 d. redakcija) 4 dalies atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai. Nutarimu buvo pripažinta, kad Lietuvos Respublikos Teismų įstatymo 47 straipsnio 2 dalis prieštarauja Lietuvos Respublikos Konstitucijos 109 straipsnio 2 daliai, 114 straipsnio 2 daliai, konstituciniam teisinės valstybės principui. Taip pat pripažinta, kad Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo įstatymo 8 straipsnio 4 dalis prieštarauja Lietuvos Respublikos Konstitucijos 104 straipsnio 1, 4 dalims, konstituciniam teisinės

valstybės principui. (Konstitucinio teismo nutarimas 2020 kovo 09 d. nutarimas) Šiame nutarime išaiškinta, jog teisėjams gali būti taikomos suvaržančios procesinės prievartos gavus atitinkamos institucijos leidimą, o sutikimas nėra reikalingas tik tuomet, kai teisėjas yra užklumpamas darantis nusikalstamą veiką (in flagranti).

3.3 Atsisakymo pradėti ikiteisminį tyrimą probleminiai aspektai

Nepagrįstas atsisakymas pradėti ikiteisminį tyrimą, viena iš žinomų baudžiamojo proceso problemų, kuri ne vieną kartą yra aptarta Lietuvos mokslininkų darbuose. Kaip minėta kitoje darbo dalyje statistinių duomenų apie atsisakymus pradėti ikiteisminius tyrimus ir tokių atsisakymų pagrindus nėra pateikiama, pateikiama tik bendra statistika, dėl nepradėtų (atsisakytų pradėti ikiteisminių tyrimų) ikiteisminių tyrimų. Kaip yra žinoma dalis ikiteisminių tyrimų pradedami po gauto skundo dėl nepagrįstai priimto nutarimo atsisakyti pradėti ikiteisminį tyrimą, kita dalis nepraeina pro prokurorų „filtrą“, todėl tik nedidelė dalis pasiekia teisminio tyrimo instancijas, ko pasekoje sunku spręsti atsisakymo pradėti ikiteisminį tyrimą situacijos probleminį mastą, tačiau galima daryti prielaidą, kad ši problematika kyla dėl netinkamo ikiteisminio tyrimo funkcijos vykdymo.

Taigi atsisakydamas pradėti ikiteisminį tyrimą, prokuroras ar ikiteisminio tyrimo pareigūnas surašo motyvuotą nutarimą atsisakyti pradėti ikiteisminį tyrimą. Tai yra nutarime, kuriame atsisakyta pradėti ikiteisminį tyrimą, turi būti išdėstyti išsamūs ir motyvuoti argumentai, pagrįsti byloje esančiais faktiniais duomenimis, kuriais abejoti neturėtų būti jokio pagrindo. Tačiau būtent čia ir iškyla problemos.

Pirma, nutarime atsisakyti pradėti ikiteisminį tyrimą nenurodomi išsamūs sprendimo priėmimo argumentai, dėl to paprastai neišsiaiškinamos svarbios įvykio aplinkybės. Antai bylos Znakovas prieš Lietuvą, 2019 metų sprendime nagrinėta situacija, kai pagal nukentėjusiojo skundą dėl nežymaus sveikatos sutrikdymo, patirto policijos pareigūnams panaudojus prieš sulaikytą asmenį Taser prietaisą (elektrošoką), atsisakyta pradėti ikiteisminį tyrimą, prokurorui konstatavus, kad generalinio policijos komisaro patvirtintos taisyklės naudoti tokią priemonę leidžia (policijos generalinio komisaro patvirtintos taisyklės leidžia naudoti šį prietaisą pažeidėjams sutramdyti ar sulaikyti, jei jie, be kita ko, elgiasi agresyviai, yra apsvaigę nuo alkoholio, veikia nenusipėjamai ir pavojingai, taip pat nepaklūsta teisėtiems policijos pareigūnų nurodymams arba kelia pavojų policijos pareigūnams ar kitiems

asmenims (EŽTT byla *Znakovas prieš Lietuvą*, 2019, p. 3)). Su tokia išvada sutiko ir skundus nagrinėję ikiteisminio tyrimo teisėjas ir apygardos teismas. Tačiau išanalizavus bylos medžiagą matyti, kad EŽTT išvada priešinga nacionalinių institucijų sprendimui – tai yra EŽTK 3 straipsnis pažeistas. Tiriant nukentėjusiojo skundą institucijos turėjo aiškintis situaciją iš esmės, kaip pavyzdžiui - kiek kartų prietaisas buvo panaudotas, ar pareiškėjas buvo įspėtas apie priemonės taikymą. Taigi šiuo atveju turėjo būti atliktas ne tik kruopštus tyrimas, siekiant išsiaiškinti visas svarbias aplinkybes, bet ir kruopščiau surašytas nutarimas atsisakyti pradėti ikiteisminį tyrimą, būtų išsamiai atskleistos visos reikšmingos nusikalstamos veikos aplinkybės (pavyzdžiui turėjo būti nurodytos priežastys, dėl kurių elektrošoką naudoti buvo būtina). (Goda, 2021, p. 21-26).

Antra, nutarime atsisakyti pradėti ikiteisminį tyrimą, pateikti įrodymai dažnu atveju neištirti, aptarti paviršutiniškai, visiškai neanalizuojant jų ir nesiejant jų su visais faktiniais ir teisiniais duomenimis ir įrodymais, neišsiaiškinama visų bylos aplinkybių, o nutarimas atsisakyti pradėti ikiteisminį tyrimą iš esmės yra nemotyvuotas ir neatitinkantis bylos medžiagoje surinktų duomenų, dažnu atveju net neatlikus jokių reikalingų veiksmų. Antai A.Juozapavičius yra pasisakęs, kad „<...> jeigu nėra žinoma viena ar kita faktinė aplinkybė, būtina preliminariai kvalifikuoti veiką kaip nusikalstamą (pagal vieną ar kitą BK straipsnį), tačiau neatmestina bent kiek protinga galimybė (tikimybė), kad tokia faktinė aplinkybė gali egzistuoti, nėra pagrindo konstatuoti, kad aiškiai nėra nusikalstamos veikos sudėties. Todėl de lege lata teisėsaugos institucijas turėtų dominti minimalus kiekis informacijos apie nusikalstamą veiką (nusikalstamos veikos faktinių aplinkybių), kurią, pradėjus ikiteisminį tyrimą, jos turėtų tikrinti ir spręsti dėl tolesnių ikiteisminio tyrimo veiksmų”. (Juozapavičius, 2017, 29) Antai Alytaus AVPK Varėnos r. PK pradėtas aplinkybių patikslinimas, tyrimo medžiagos Nr. M-1-01-57698-18, dėl grasinimo nužudyti ar sunkiai sutrikdyti žmogaus sveikatą arba žmogaus terorizavimas (LR BK 145 straipsnio 1 dalis). Iš surinktos medžiagos matyti, kad Varėnos r., esančioje stovyklavietėje R.J. iš savo automobilio išsiėmė arbaletą ir jį nukreipė K.K. į krūtinę, tuo metu arbaletas buvo užtaisytas, K.K. R.J. veiksmus suprato kaip grasinimus susidoroti, kadangi tarp jų prieš tai buvo įvykęs žodinis konfliktas. Atvykę į įvykio vietą policijos pareigūnai apklausė asmenį, kuriam buvo grasinta (jis pretenzijų neturėjo, pareiškimą rašyti atsisakė), apžiūrėjo įvykio vietą, paėmė rastą arbaletą, apklausė įvykio liudytoją. Dėl įvykio bylą tiriantis pareigūnas per 10 darbo dienų neatlikęs kitų tyrimui reikalingų veiksmų priėmė nutarimą atsisakyti pradėti ikiteisminį tyrimą,

motyvuodamas, kad dėl R.J. veiksmų jokia žala nepadaryti, realūs grasinimai neišsakyti, bei realaus pavojaus nesukeltas. Tačiau nutarimas atsisakyti pradėti ikiteisminį tyrimą prokuroro buvo panaikintas, motyvuojant, kad medžiaga surinkta nesilaikant LR BPK 168 straipsnio reikalavimų, nepilnai, nebandyta nustatyti ginklo kuriuo buvo grasinta pavojingumo (pradėjus ikiteisminį tyrimą nustatyta, kad arbaletas kuriuo grasinta – priskiriamas templiniam B kategorijos ginklams). Pradėtas ikiteisminis tyrimas ir veikia perkvalifikuota pagal LR BK 258 straipsnio 2 dalį.

Panašų atvejį išnagrinėjo Panevėžio apygardos teismas. Panevėžio apygardos teisme gautas skundas dėl priimto nutarimo atsisakyti pradėti ikiteisminį tyrimą, motyvuojant tuo, kad atliekant tyrimą buvo reikalinga skirti dokumentų ekspertizę, kuri pašalintų byloje visas abejonės. Išnagrinėjęs bylą teismas konstatavo, kad vis tik nebuvo galutinai išsamiai išsiaiškintos ir pašalintos visos kylančios abejonės, o ikiteisminį tyrimą net keletą kartų atsisakyta pradėti pakankamai skubotai, nes ištis nėra pagrindo daryti kategorišką išvadą, kad egzistuoja aiški BPK 3 straipsnio 1 dalis 1 punkte numatyta aplinkybė. (Panevėžio apygardos teismo 2017 m. rugpjūčio 11 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-205-768/2017) Apžvelgus abi pateiktas situacijas akivaizdu, kad tyrimus atliekantys pareigūnai nesiėmė priemonių nustatyti visas įvykio aplinkybes, atlikti kitus tyrimo veiksmus, bei neišnaudojo visų įmanomų ir būtinų priemonių išsiaiškinti tyrimui reikšmingas esmines aplinkybes. Abiemis atvejais visas abejones keliančias aplinkybes galima išsiaiškinti tik pradėjus ir atliekant ikiteisminį tyrimą.

Trečia, byla „Beizaras ir Levickas prieš Lietuvą“ sprendime nagrinėta situacija, kai LGL organizacijai pateikus pareiškimą Generalinei prokuratūrai, dėl socialiniame tinkle „Facebook“ 31 komentaro, kuriuose išjuokti homoseksualios orientacijos asmenys, jiems išreikšta panieka, taip pat prieš juos kurstoma diskriminacija, neapykanta ir smurtas, pagal minėtą skundą atsisakyta pradėti ikiteisminį tyrimą konstatavus, kad nėra nusikaltimo sudėties požymių. Tačiau EŽTT konstatavo, kad Lietuvos Vyriausybė taip pat rėmėsi prokuroro išvadamis, kad komentarai nebuvo „sistemingo pobūdžio“, nes didžiąją dalį LGL prokuratūrai nurodytų komentarų parašė skirtingi žmonės. Lietuvos teismų praktika šiuo klausimu nėra vienoda, nes teismai kartais svarbia aplinkybe laiko tai, kad kaltinamasis parašė daug diskriminacinių komentarų, ir pripažįsta jį kaltu padarius nusikaltimą pagal Baudžiamojo kodekso 170 straipsnį, kitais atvejais pakanka vieno diskriminacinio pobūdžio komentaro, kad asmuo būtų patrauktas baudžiamajon atsakomybėn. Valdžios institucijos

menkindamos šių komentarų keliamą pavojų mažų mažiausiai toleravo šiuos komentarus. Išanalizavus pateiktą situaciją, matoma, kad nepagrįstai priimant nutarimą atsisakyti pradėti ikiteisminį tyrimą įtakos turėjo ne tik nesugebėjimas teisingai įvertinti situacijos, tinkamai nustatyti nusikaltimo sudėties požymius, bet ir Lietuvoje nevienoda teisinė praktika tiriant nusikalstamas veikas numatytas BK 170 straipsnyje. Aptartoje situacijoje teisėsaugos institucijos ne tik nepriėmė pagrįsto nutarimo atsisakyti pradėti ikiteisminį tyrimą, bet tuo pačiu neužtikrino nukentėjusiųjų teisių ir teisėtų interesų. Kadangi valdžios institucijų atsisakymas pradėti ikiteisminį tyrimą atėmė iš nukentėjusiųjų galimybę reikalauti teisinio žalos atitaisymo EŽTT nuomone „esant tokioms bylos aplinkybėms, reikalavimas, kad pareiškėjai panaudotų kitas teisinės gynybos priemones, būtų buvęs aiškiai nepagrįstas aukų atžvilgiu ir sumenkintų ginčijamų komentarų rimtumą).” (Byla Beizaras ir Levickas prieš Lietuvą, 2020, p. 48) Taigi ne visos baudžiamajame procese padarytos klaidos gali būti „ištaisytos“ civilinio proceso tvarka.

Aptariant atsisakymo pradėti ikiteisminį tyrimą problematiką, galima aptarti dar vieną įstatyminio reguliavimo teisinį instrumentą. Rekomendacijų, 119 dalyje yra numatyta galimybė, kad nepradėjus tyrimo nukentėjusysis ar jo teisėtas atstovas, pranešdamas apie daiktų ar dokumentų praradimą arba turto sunaikinimą ar sugadinimą, gali „pageidauti gauti pažymą dėl kreipimosi į ikiteisminio tyrimo įstaigą”, tai yra nukentėjusysis ar jo teisėtas atstovas, pranešdamas apie daiktų ar dokumentų praradimą arba turto sunaikinimą ar sugadinimą ir pageidaudamas gauti pažymą dėl kreipimosi į ikiteisminio tyrimo įstaigą, turi užpildyti prašymo išduoti pažymą neatliekant tyrimo ir įspėjimo dėl atsakomybės už melagingą įskundimą ar pranešimą apie nebūtą nusikaltimą formas. Pranešantis asmuo privalo pasirašyti, kad yra įspėtas dėl atsakomybės pagal BK 236 straipsnį už melagingą įskundimą ar pranešimą apie nebūtą nusikaltimą ir kad jam yra išaiškinta teisė kreiptis su pareiškimu dėl ikiteisminio tyrimo pradėjimo dėl nusikalstamos veikos, nurodytos BPK 167 straipsnio 1 dalyje. (Lietuvos Respublikos generalinio prokuroro įsakymas..., 2008) Praktikoje, tai reiškia, kad pavyzdžiui žmogui kreipusis į teisėsaugos instituciją dėl dingusio telefono, pareigūnai gali pasiūlyti ne rašyti pareiškimą ir pradėti ikiteisminį tyrimą, o pageidauti gauti pažymą dėl kreipimosi į ikiteisminio tyrimo įstaigą, tokiu atveju, kai gaunamas prašymas išduoti pažymą neatliekant tyrimo, ikiteisminis tyrimas nepradedamas, tyrimas neatliekamas ir procesinis sprendimas nepriimamas (užrašoma rezoliucija „išduoti pažymą“). Asmeniui įteikiama pažyma, patvirtinanti jo kreipimąsi į ikiteisminio tyrimo

įstaigą (pažymoje nurodoma - asmens prašymo registracijos data ir numeris, išaiškinta, koku pagrindu tyrimas nebus atliekamas, taip pat turi būti nurodyta, kad asmuo turi teisę kreiptis su pareiškimu prašydamas pradėti ikiteisminį tyrimą dėl nusikalstamos veikos, nurodytos BPK 167 straipsnio 1 dalyje). Kaip minėta tokiu atveju iš vis nepradedamas joks baudžiamasis procesas, net nebandoma nustatyti kaltų asmenų. Aptariamam aspektu teisėsaugos institucijoms suteikta galimybė daryti įtaką nukentėjusiems asmenims, tai yra paskatinti juos neinicijuoti jokio tyrimo, tokiu būdu tiesiogiai iškreipiant nusikalstamumo statistiką, tai yra paprasčiausiai neregistruojant nusikalstamų veikų. (Merkevičius, 2021)

Apibendrinus skyriuje pateiktą medžiagą, galima daryti išvadą, kad netinkamas teisėsaugos institucijų darbas, būtinų proceso veiksmų neatlikimas arba paviršutiniškas atlikimas, taip pat vienodos praktikos nebuvimas ar net esamas teisinis reguliavimas gali lemti nukentėjusiųjų asmenų teisės pažeidimus, dėl ko ateityje žalą patiria ne tik fiziniai asmenys, bet ir valstybė.

IŠVADOS

1. Ikiteisminis tyrimas pradamas, kai yra pakankamai informacijos – duomenų, apie padarytą, daromą arba rengiamą padaryti nusikalstamą veiką. Ikiteisminio tyrimo pradėjimas laikomas pirmąją baudžiamojo proceso stadija, turinčia visus baudžiamojo proceso stadijoms būdingus bruožus.
2. Ikiteisminio tyrimo pareigūnas ar prokuroras, neturi teisės savo iniciatyva pradėti ikiteisminio tyrimo pagal BPK 167 straipsnio 1 dalyje numatytas nusikalstamas veikas, jei nėra nukentėjusiojo ar jo teisėto atstovo išreikštos valios pradėti baudžiamąjį procesą. Skundai ar pareiškimai apie nusikalstamą veiką nėra keliami griežti formos reikalavimai – svarbiausia aiškiai išreikšta iniciatyva pradėti ikiteisminį tyrimą. Tais atvejais, kai nusikalstama veika turi visuomeninę reikšmę ar ja padaryta žala asmeniui, kuris dėl svarbių priežasčių negali ginti savo teisėtų interesų ikiteisminis tyrimas privalo būti pradamas prokuroro reikalavimu.
3. Numačius patikslinamųjų veiksmų atlikimą, buvo sudaryta galimybė nepradėjus ikiteisminio tyrimo atlikti procesinius veiksmus, kurie nesusiję su procesinėmis prievartos priemonėmis. Tačiau, numačius šių veiksmų atlikimą iškilo tokios problemos kaip neaiškus ikiteisminio tyrimo pradžios momentas, prokuroro kontrolės nebuvimas, proceso dalyvių proceso teisių užtikrinimo nebuvimas, taip pat atsirado naujų sąvokų, kurių paaiškinimai nėra pateikti iki šių dienų. Daroma išvada, kad patikslinamųjų veiksmų atlikimas išsprendė tam tikras problemas susijusias su ikiteisminio tyrimo pradėjimu, bet vis dar yra neišspręstų klausimų.
4. Atlikus teismų nutarčių baudžiamose bylose analizę, nustatyta, kad pasitaiko atvejų, kai ikiteisminio tyrimo pareigūnai, įvykio aplinkybių patikslinimo metu naudoja procesinius veiksmus nenumatytus BPK 168 straipsnio 1 dalyje – patikslinamuosius veiksmus taiko neteisėtai. Patikslinamųjų veiksmų atlikimas siejamas su skunde nurodytų - nenurodytų aplinkybių patikslinimu, patvirtinimu, o ne naujų įrodymų rinkimu. Tais atvejais, kai reikalinga atlikti kitus procesinius veiksmus numatytus ne BPK 168 straipsnio 1 dalyje turi būti pradamas ikiteisminis tyrimas.
5. Vadovaujantis atliktu empiriniu tyrimu nustatyta, kad ikiteisminio tyrimo pareigūnų - praktikų nuomone, numatytas 10 dienų patikslinamųjų veiksmų terminas turėtų būti lankstesnis, tai yra numatyta, galimybė šį terminą pratęsti, siūlytina papildyti BPK

- 168 straipsnio 1 dalį numatant galimybę pratęsti numatytą 10 dienų terminą patikslinamųjų veiksmų atlikimui, bei papildyti dar vienu procesiniu veiksmu, tai yra galimybe atlikti objektų tyrimą. Tačiau kiekvienoje baudžiamojo proceso stadijoje ar etape turi būti užtikrintas greitumo principas, tad ir atliekant patikslinamuosius veiksmus šis principas turi būti įgyvendintas, daroma prielaida, kad patikslinamųjų veiksmų terminą padarius „lankstesniu“ tai galėtų sąlygoti asmens teisę į greitą procesą pažeidimus, bei atverti kelią pareigūnų piktnaudžiavimui.
6. Atsisakymas pradėti ikiteisminį tyrimą, yra viena iš galimų prokuroro ar ikiteisminio tyrimo pareigūno priimamų sprendimų gavus skundą, pareiškimą arba pranešimą apie nusikalstamą veiką. Lyginant užsienio šalių baudžiamojo proceso kodeksai taip pat numato šiek tiek platesnį sąrašą pagrindų, kuriais yra numatyta galimybė atsisakyti pradėti ikiteisminį tyrimą.
  7. Išanalizavus teismų nutartis baudžiamose bylose, sprendimus, bei nutarimus panaikinti nutarimą atsisakyti pradėti ikiteisminį tyrimą, daroma išvada, kad pagrindinės problemos susijusios su netinkamu nutarimų atsisakyti pradėti ikiteisminį tyrimą surašymu yra susijusios su tuo, kad ikiteisminio tyrimo pareigūnai surašant nutarimą atsisakyti pradėti ikiteisminį tyrimą, netinkamai jį motyvuoja ir pagrindžia. Ikiteisminio tyrimo pareigūnai surašydami nutarimą atsisakyti pradėti ikiteisminį tyrimą neatsižvelgia į tai, kad bylų medžiagoje pateikti įrodymai neiširti, aptarti paviršutiniškai, neatlikti būtini proceso veiksmai. Taip pat, kai kuriais atvejais, nepagrįstą atsisakymą pradėti ikiteisminį tyrimą lemia vienodos praktikos nebuvimas.
  8. Analizuojant praktines problemas, dėl ikiteisminio tyrimo pradėjimo, atsisakymo pradėti ikiteisminį tyrimą, patikslinamųjų veiksmų atlikimo, daroma išvada, kad dažnu atveju problemos kyla dėl pareigūnų kompetencijos stokos, aplaidaus darbo, bei vienodos praktikos nebuvimo. Atlikus empirinį tyrimą, tai patvirtina ir gauti atsakymai, kur ikiteisminio tyrimo pareigūnai nurodo, kad vienos iš problemų kylančių praktikoje yra kvalifikacijos kėlimo - mokymų stoka, bei skirtinga ikiteisminio tyrimo praktika.

LITERATŪROS SARAŠAS

Teisės norminiai aktai

Nacionaliniai teisės aktai

1. Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas. *Valstybės žinios*, 1961, Nr. 18-148.
2. Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas. [interaktyvus] (modifikuota 2022-11-01). Prieiga per internetą: <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.2B866DFF7D43/asr> [žiūrėta 2022 spalio 01 d.].
3. Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas. [interaktyvus] (modifikuota 2022-10-01). Prieiga per internetą: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.163482/asr> [žiūrėta 2022 spalio 02 d.].
4. Lietuvos Respublikos kriminalinės žvalgybos įstatymas. [interaktyvus] (modifikuota 2022-07-01). Prieiga per internetą: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.434526/asr> [žiūrėta 2022 spalio 15 d.].
5. Lietuvos Respublikos generalinio prokuroro 2008 m. rugpjūčio 11 d. įsakymu Nr. I-110 (2022 m. vasario 22 d. įsakymo Nr. I-110 redakcija) „Rekomendacijų dėl ikiteisminio tyrimo pradžios ir jos registravimo tvarkos patvirtinimo“. [interaktyvus] (modifikuota 2022-02-22). Prieiga per internetą: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.325977/asr> [žiūrėta 2022 rugsėjo 01 d.].
6. Lietuvos Respublikos generalinio prokuroro 2012 m. gruodžio 31 d. Įsakymu Nr. I-383 „Dėl Rekomendacijų dėl Kriminalinės žvalgybos įstatymo, Baudžiamojo proceso kodekso normų taikymo ir kriminalinės žvalgybos informacijos panaudojimo baudžiamajame procese patvirtinimo“. [interaktyvus] (modifikuota 2013-01-06). Prieiga per internetą: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.440985?jfwid=mmceor85g> [žiūrėta 2022 spalio 01 d.].

Užsienio valstybių teisės aktai

7. Latvijas Kriminalprocesa kodekss. [interaktyvus] (modifikuota 2005-10-01). Prieiga per internetą: <https://likumi.lv/ta/id/90971-latvijas-kriminalprocesa-kodekss> [žiūrėta 2022 lapkričio 01 d.].

8. Code de procedure penale, [interaktyvus] (modifikuota 2022-11-22). Prieiga per internetą:
https://www.legifrance.gouv.fr/codes/texte_lc/LEGITEXT000006070719/ [žiūrėta 2022 lapkričio 24 d.].
9. Strafprozeßordnung, [interaktyvus] (modifikuota 2020-03-25). Prieiga per internetą:
<http://www.gesetze-im-internet.de/stpo/index.html> [žiūrėta 2022 lapkričio 01 d.].
10. Kriminalprocesa likums, [interaktyvus] (modifikuota 2022-11-03). Prieiga per internetą: <https://likumi.lv/ta/id/107820-kriminalprocesa-likums> [žiūrėta 2022 lapkričio 10 d.].

Specialioji literatūra

11. Ancelis, P (2014). Baudžiamosios bylos iškėlimo stadijos likvidavimo pasekmės. Mokslinių straipsnių rinkinys, *Visuomenės saugumas ir viešoji tvaka*.
12. Ancelis, P. (2008). Baudžiamojo proceso vystimosi tendencijos po 2003 m. Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso įsigaliojimo. *Jurisprudencija. Mokslo darbai*, 6(108), 32–40.
13. Andrejev, J. (2011). Ikiteisminio tyrimo pradžia kitų valstybių baudžiamojo proceso teisėje. Iš *Teisinės minties šventė*, 123 - 128.
14. Ažubalytė, R. et al. (2014). *Baudžiamojo proceso teisė: Metodinė priemonė*. Vilnius: Registrų centras.
15. Ažubalytė, R., Ancelis, P., ir Burda. R. (2005). *Teisinės rekomendacijos ikiteisminio tyrimo pareigūnams, dirbantiems su nepilnamečiais*.
16. Ažubalytė, R., Jurka, ir R., Zajančkauskienė, J. (2016). *Baudžiamojo proceso teisė, Bendroji dalis, I knyga*. Vilnius: Registrų centras.
17. Bataitis, A., et al. *Lietuvos TSR baudžiamojo proceso kodekso komentaras*. Vilnius: Mintis, 1989.
18. Bučiūnas, G., Gruodytė, E. ir Šalčius M. (2017). *Ikiteisminis tyrimas: Procesiniai, kriminalistiniai ir praktiniai aspektai*. Vilnius: Registrų centras.
19. Burda, R. (2003). Ikiteisminio tyrimo pradėjimas: Dabartis ir perspektyva. *Jurisprudencija*, 49(41), 149-156.
20. Burda, R. (2005). Ikiteisminio tyrimo pradėjimas: dabartis ir perspektyva. *Jurisprudencija*, 49(41), 152.

21. Goda, G. (2021) Pozityvios procesinės valstybės pareigos pagal Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 2 ir 3 straipsnius: Lietuvos patirtis. *Teisė*, 118, 18-31.
22. Goda, G., Kazlauskas, M. ir Kuconis, P. (2011). *Baudžiamojo proceso teisė*. Vadovėlis. Vilnius: Registrų centras.
23. Goda, G., Kazlauskas, M. ir Kuconis, P. *Baudžiamojo proceso teisė*. Vadovėlis. Vilnius: teisinės informacijos centras, 2005.
24. Juozapavičius, A. (2017). Ikiteisminio tyrimo pradėjimo materialusis pagrindas: teorija ir praktika. *Teisė*.
25. Kuconis, P. (2011). Ikiteisminio tyrimo pradėjimo ir atsisakymo jį pradėti teisinio reguliavimo problematiniai aspektai. *Iš Nepriklausomos Lietuvos teisė: praeitis, dabartis ir ateitis: recenzuotų mokslinių straipsnių rinkinys Liber Amicorum profesoriui Jonui Prapiesčiui*, 454-481.
26. Kuklianskis, S (2005). Ikiteisminio tyrimo teoriniai pagrindai. *Jurisprudencija*, 75(67), 7-15.
27. LAT. AB-33-1 *Baudžiamojo proceso kodekso normų nustatančių aplinkybes, dėl kurių baudžiamasis procesas negalimas, taikymo teismų praktikoje apžvalga*. [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://www.lat.lt/lat-praktika/teismu-praktikos-apzvalgos/68> [žiūrėta 2022 spalio 14 d.].
28. LAT. *Lietuvos Aukščiausias Teismas. Metinis informacinis pranešimas*. [interaktyvus]. Prieiga per internetą: https://www.lat.lt/data/public/uploads/2018/01/teismai_pranesimas.pdf [žiūrėta 2022 spalio 14 d.].
29. LAT. *Lietuvos aukščiausiojo teismo, praktikos apžvalga 2022 birželis*. [interaktyvus]. Prieiga per internetą: https://www.lat.lt/data/public/uploads/2022/07/lat_aktuali_praktika_birzelis_2022.pdf [žiūrėta 2022-10-01].
30. Merkevičius, R. (2011). Baudžiamajame procese atsitiktinai gautos faktinės informacijos panaudojimas kitame baudžiamajame procese (I). *Recenzuotų mokslinių straipsnių skirtų Lietuvos ir užsienio šalių baudžiamojo proceso, baudžiamosios teisės ir kriminalistikos aktualijoms ir problematikai, rinkinys „Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksui – 10 metų“*, 422.

31. Mišeikis, Ž (2005). Ikiteisminio tyrimo pradėjimas kaip atskira baudžiamojo proceso stadija. *Jurisprudencija. Mokslo darbai*, 67(59), 46 – 53.
32. Prapiestis, J. ir Girdauskas M. (2012). Baudžiamojo proceso kodekso taikymo problemos Lietuvos Aukščiausiojo Teismo jurisprudencijoje. *Recenzuotų mokslinių straipsnių skirtų Lietuvos ir užsienio šalių baudžiamojo proceso, baudžiamosios teisės ir kriminalistikos aktualijoms ir problematikai, rinkinys „Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksui – 10 metų“*, 296-334.
33. Riaubaitė, E. (2009). Apkaltinamojo nuosprendžio priėmimo senaties samprata, juridinė prigimtis bei jos taikymo sąlygos pagal 1961 ir 2000 metų baudžiamuosius kodeksus. *Socialinių mokslų studijos*, 4(4), 159-177.
34. Merkevičius R. (2021). *Ikiteisminio tyrimo pradėjimas ir ideali procesinė pilkoji zona pareigūnų savivalei ir piktnaudžiavimams*. [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://www.teise.pro/index.php/2021/12/13/r-merkevicius-ikiteisminio-tyrimo-pradejimas-ir-ideali-procesine-pilkoji-zona-pareigunu-savivalei-ir-piktnaudziavimams/> [žiūrėta 2022 lapkričio 14 d.].

Teismų praktika

Europos Žmogaus Teisių Teismo sprendimai

35. *Beizaras ir Levickas prieš Lietuvą* [EŽTT], 41288/15, [2020].
36. *Znakovas prieš Lietuvą* [EŽTT], Nr. 32715/17, [2019].

Konstitucinio teismo jurisprudencija

37. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2008 m. gegužės 8 d. nutarimas „Dėl operatyvinės veiklos įstatymo kai kurių straipsnių“.
38. Konstitucinio teismo nutarimas 2020 kovo 09 d. nutarimas Nr. KT41-N4/2020 ”Dėl Lietuvos Respublikos Teismų įstatymo 47 straipsnio (2013 m. gruodžio 23 d. redakcija) 2 dalies, Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo įstatymo 8 straipsnio (2008 m. lapkričio 11 d. redakcija) 4 dalies atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai”.

Bendros kompetencijos teismų praktika

39. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. sausio 27 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-37-942/2015.
40. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. liepos 03 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-373-303/2015.
41. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2017 m. spalio 03 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-197-222/2017.
42. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. gegužės 15 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-169-689/2018.
43. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. rugsėjo 25 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. byla 2K-235-942/2018.
44. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. balandžio 30 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-129-976/2019.
45. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. gegužės 30 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-7-40-511/2019.
46. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. birželio 27 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-196-697/2019.
47. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. gruodžio 16 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-297-303/2019.
48. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. birželio 02 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-139-511/2020.
49. Vilniaus apygardos teismo 2020 m. kovo 13 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-179-1121/2020.
50. Vilniaus apygardos teismo 2019 m. vasario 20 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1-4-626/2019.
51. Šiaulių apygardos teismo 2019 m. balandžio 11 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-5-744/2019.
52. Panevėžio apygardos teismo 2019 m. spalio 15 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-153-531/2019.
53. Panevėžio apygardos teismo 2017 m. rugpjūčio 11 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-205-768/2017.

54. Vilniaus apygardos teismo 2016 m. birželio 15 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-497-1020/2016.
55. Vilniaus miesto apylinkės teismo 2015 m. rugpjūčio 03 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-1263-487/2015.
56. Šiaulių apygardos teismo 2015 m. spalio 15 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-109-788/2016.

Lietuvos Respublikos prokuratūros praktika

1. Alytaus apskrities vyriausiojo policijos komisariato, nutarimas atsisakyti pradėti ikiteisminį tyrimą, baudžiamosios bylos Nr. M-1-01-27547-22.
2. Kauno apygardos prokuratūros Alytaus apylinkės prokuratūros, prokurorės nutarimas panaikinti nutarimą atsisakyti pradėti ikiteisminį tyrimą, baudžiamosios bylos Nr. M-1-01-57698-18.

SANTRAUKA

Ikiteisminio tyrimo pradėjimo probleminiai aspektai baudžiamajame procese

Kamilė Kamarauskaitė

Magistro darbe siekiama atskleisti baudžiamojo proceso instituto, tai yra ikiteisminio tyrimo pradėjimo sampratą, išanalizuoti su šiuo institutu susijusias teorines ir praktines problemas. Darbe analizuojami svarbiausi ikiteisminio tyrimo pradėjimo aspektai: raida, samprata, ikiteisminio tyrimo pradėjimo pagrindai, ikiteisminio tyrimo pradėjimo ypatumai dėl baudžiamajame kodekse numatytų nusikalstamų veikų, dėl kurių ikiteisminis tyrimas gali būti pradamas tik esant nukentėjusiojo asmens, ar jo įgalioto atstovo skundai, taip pat keliamas duomenų pakankamumo klausimas. Analizuojant minėtus aspektus nagrinėjami naujausi moksliniai darbai, bei teismų praktika.

Nors šio darbo pagrindinis objektas yra ikiteisminio tyrimo pradėjimo institutas, tačiau kartu su juo analizuojami ir kai kurie patikslinamųjų veiksmų ir atsisakymo pradėti ikiteisminį tyrimą, teoriniai ir praktiniai klausimai. Nemažai dėmesio šiame darbe yra skiriama patikslinamųjų veiksmų raidai, bei neteisėtam patikslinamųjų veiksmų atlikimui. Analizuojamas atsisakymo pradėti ikiteisminį tyrimą institutas, skiriamas dėmesys jo pagrindams, atsisakymo pradėti ikiteisminį tyrimą probleminiams aspektams susijusiems su nutarimo atsisakyti pradėti ikiteisminį tyrimą trūkumais. Norint atskleisti ikiteisminio tyrimo pradėjimo, bei su juo susijusių institutų klausimus buvo atliktas empirinis tyrimas. Atliekant empirinį tyrimą buvo apklausti ikiteisminio tyrimo pareigūnai, jie atsakinėjo į klausimus susijusius su ikiteisminio tyrimo pradėjimu, atsisakymu pradėti ikiteisminį tyrimą, bei patikslinamųjų veiksmų atlikimu. Šio tyrimo rezultatai pateikti prie darbe keliamų ir analizuojamų klausimų.

SUMMARY

Problematic Aspects of Initiating of the Pre-trial Investigation in Criminal Procedure

Kamilė Kamarauskaitė

The master's thesis aims to explain the concept of the institute of criminal procedure, i. e., the initiation of pre-trial investigation, and to analyze the theoretical and practical problems related to this institute. This thesis is dedicated to analyzing the most important aspects of starting a pre-trial investigation: development, concept, basics of starting a pre-trial investigation, peculiarities of starting a pre-trial investigation for criminal acts established in the Criminal Code, for which a pre-trial investigation can be started only in a case of a complaint by the victim or his authorized representative; also to raise a question of the data sufficiency. The latest scientific works and court practices are examined to analyze the aspects in question.

Although the main object of this thesis is the institution of initiation of pre-trial investigation, some theoretical and practical issues of corrective actions and refusal to initiate a pre-trial investigation are analyzed along with it. The thesis also pays considerable attention to the development of corrective actions and the illegal performance of corrective actions. The institution of the refusal to initiate a pre-trial investigation is analyzed, attention is paid to its foundations, and problematic aspects of the refusal to initiate a pre-trial investigation related to the shortcomings of the decision to refuse to initiate a pre-trial investigation. An empirical study was conducted to reveal the issues of initiation of pre-trial investigation and the institutes related to it. During the empirical study, pre-trial investigation officers were interviewed, and they answered questions related to the initiation of a pre-trial investigation, refusal to initiate a pre-trial investigation and the performance of corrective actions. The results of this research are presented along with the questions raised and analyzed in the thesis.

Ikiteisminio tyrimo pradėjimo probleminiai aspektai baudžiamajame procese

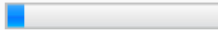
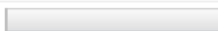
1. Kokia Jūsų darbo patirtis, dirbant su patikslinamųjų veiksmų atlikimu ir galutinio procesinio sprendimo priėmimu?

- 1) Iki 3 metų.
- 2) Nuo 3 iki 5 metų.
- 3) Nuo 5 iki 10 metų.
- 4) Daugiau kaip 10 metų.

Atsakymo variantai	Kiekis	Santykis
1) Iki 3 metų.	11	 22.0%
2) Nuo 3 iki 5 metų.	8	 16.0%
3) Nuo 5 iki 10 metų.	15	 30.0%
4) Daugiau kaip 10 metų.	16	 32.0%

2. Kaip manote ar patikslinamųjų veiksmų atlikimas yra reikalingas ir pagrįstas?

- 1) Taip, nes tam tikrais atvejais tik atlikus patikslinamuosius veiksmus galima priimti teisingą sprendimą dėl ikiteisminio tyrimo pradėjimo.
- 2) Ne, tuos pačius veiksmus galima atlikti pradėjus ikiteisminį tyrimą.
- 3) Patikslinamieji veiksmai apskritai prieštarauja baudžiamojo proceso sampratai.

Atsakymo variantai	Kiekis	Santykis
1) Taip, nes tam tikrais atvejais tik atlikus patikslinamuosius veiksmus galima priimti teisingą sprendimą dėl ikiteisminio tyrimo pradėjimo.	46	 92.0%
2) Ne, tuos pačius veiksmus galima atlikti pradėjus ikiteisminį tyrimą.	4	 8.0%
3) Patikslinamieji veiksmai apskritai prieštarauja baudžiamojo proceso sampratai.	0	 0.0%

3. Kokius patikslinamuosius veiksmus Jums dažniausiai tenka atlikti?

- 1) Įvykio vietos apžiūras.
- 2) Įvykio liudytojų apklausas.

3) Išreikalauti duomenis ar dokumentus iš valstybės ar savivaldybės įmonių, įstaigų, organizacijų.

4) Išreikalauti duomenis ar dokumentus iš pareiškėjo ar asmens, kurio interesais pateiktas skundas, pareiškimas ar pranešimas.

5) Pareiškėjo ar asmens, kurio interesais paduotas skundas, pareiškimas ar pranešimas apklausas.

Atsakymo variantai	Kiekis	Santykis
1) Įvykio vietos apžiūras.	28	17.3%
2) Įvykio liudytojų apklausas.	43	26.5%
3) Išreikalauti duomenis ar dokumentus iš valstybės ar savivaldybės įmonių, įstaigų, organizacijų.	32	19.8%
4) Išreikalauti duomenis ar dokumentus iš pareiškėjo ar asmens, kurio interesais pateiktas skundas, pareiškimas ar pranešimas.	28	17.3%
5) Pareiškėjo ar asmens, kurio interesais paduotas skundas, pareiškimas ar pranešimas apklausas.	31	19.1%

4. Kaip manote, ar numatytų patikslinamųjų veiksmų pakanka priimti sprendimą dėl ikiteisminio tyrimo pradėjimo?

1) Taip, pakanka.

2) Ne, nepakanka, turėtų būti leidžiama atlikti daugiau veiksmų.

Atsakymo variantai	Kiekis	Santykis
1) Taip, pakanka.	34	68.0%
2) Ne, nepakanka, turėtų būti leidžiama atlikti daugiau veiksmų.	16	32.0%

5. Jeigu 4 klausime pasirinkote atsakymą „Ne, nepakanka, turėtų būti leidžiama atlikti daugiau veiksmų“, įrašykite kokių Jūsų manymu veiksmų trūksta ir kodėl? (Atviras)

1) Skirti objektų tyrimą.

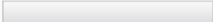
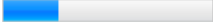

2) Objektų tyrimas.

3) Objektų tyrimas.

4) Kad būtų leidžiama teismo medicinos ekspertams paskirti užduotį dėl kūno sužalojimo.

5) Priimti nutarimą dėl kratų. Siuntimas objekto tyrimams atlikti. Ir daug kitų veiksmų.

- 6) Atlikti objektų apžiūrą ir objektų tyrimą.
  - 7) Objektų apžiūrą, užduotys atlikti objektų tyrimus. Turėtų būti leidžiama skirti atlikti užduotis objektų tyrimams, taip pat tokiu atveju turėtų būti leidžiama pratęsti terminus patikslinamųjų veiksmų ir turėtų būti leidžiama atlikti objektų apžiūras.
  - 8) Užduotis atlikti objektų tyrimą (tiek medicininį, tiek daiktų/objektų) ir gauti specialisto išvadas.
  - 9) Būtų tikslinga paskirti objektų tyrimus, tačiau per 10 d. laikotarpį specialistas nespėtų surašyti specialisto išvados.
  - 10) Asmens apžiūras, objektų tyrimus (supaprastintus t.y. užtrunkančius iki 10 d., kad gauti orientacinio pobūdžio rezultatus, o vėliau pradėjus IT galima būtų atlikti išsamius).
  - 11) Objektų apžiūras. Užduotys specialistui.
  - 12) Paskirti užduotį atlikti tyrimą, aišku tada patikslinimo terminas tampa problema.
  - 13) Turėtų būti leidžiama skirti užduotis atlikti objektų tyrimams, tačiau tokiais atvejais turėtų būti leidžiama pratęsti patikslinamųjų veiksmų terminus, taip pat turėtų būti leidžiama atlikti objektų apžiūras.
  - 14) Atlikti objektų apžiūras.
6. Ar numatytas 10 dienų terminas patikslinamųjų veiksmų atlikimui Jūsų manymu yra pakankamas?
- 1) Taip, 10 dienų terminas patikslinamųjų veiksmų atlikimui yra pakankamas.
  - 2) Numatytas 10 dienų terminas yra per ilgas, turėtų būti numatytas trumpesnis terminas.
  - 3) Ne, siekiant priimti sprendimą pradėti ikiteisminį tyrimą ar atsisakyti pradėti ikiteisminį tyrimą, patikslinamųjų veiksmų terminas turėtų būti ilgesnis.
  - 4) Numatytas 10 dienų terminas yra optimalus, tačiau jis turėtų būti lankstesnis, esant poreikiui turėtų būti suteikta galimybė jį pratęsti.

Atsakymo variantai	Kiekis	Santykis
1) Taip, 10 dienų terminas patikslinamųjų veiksmų atlikimui yra pakankamas.	7	 14.0%
2) Numatytas 10 dienų terminas yra per ilgas, turėtų būti numatytas trumpesnis terminas.	0	 0.0%
3) Ne, siekiant priimti sprendimą pradėti ikiteisminį tyrimą ar atsisakyti pradėti ikiteisminį tyrimą, patikslinamųjų veiksmų terminas turėtų būti ilgesnis.	13	 26.0%
4) Numatytas 10 dienų terminas yra optimalus, tačiau jis turėtų būti lankstesnis, esant poreikiui turėtų būti suteikta galimybė jį pratęsti.	30	 60.0%

7. Jei atlikus patikslinamuosius veiksmus, vis vien kyla daug abejonų dėl to ar yra pagrindas pradėti ikiteisminį tyrimą ar ne, Jūs?

- 1) Pradedate ikiteisminį tyrimą.
- 2) Atsisakote pradėti ikiteisminį tyrimą.

Atsakymo variantai	Kiekis	Santykis
1) Pradedate ikiteisminį tyrimą.	31	 62.0%
2) Atsisakote pradėti ikiteisminį tyrimą.	19	 38.0%

8. Kokia forma Jūs paprastai pradedate ikiteisminį tyrimą?

- 1) Užrašant rezoliuciją ant gauto skundo, pareiškimo ar pranešimo.
- 2) Surašant tarnybinį pranešimą.

Atsakymo variantai	Kiekis	Santykis
1) Užrašant rezoliuciją ant gauto skundo, pareiškimo ar pranešimo.	32	 64.0%
2) Surašant tarnybinį pranešimą.	18	 36.0%

9. Kokiems pagrindams esant Jums dažniausiai tenka atsisakyti pradėti ikiteisminį tyrimą?

- 1) BPK 3 str. 1 d. 4 p.
- 2) Baudžiamojo nusižengimo nebuvimui.
- 3) Surašomas nutarimas atsisakyti pradėti IT.
- 4) Kai nėra veikos požymių.

- 5) Nepadarytas baudžiamasis nusižengimas, ne sukako amžius dėl kurio asmenys atsakytų pagal BK.
- 6) Nenustatytas asmuo padaręs nusikalstamą veiką; Nusikalstama veika įvertinama mažareikšme.
- 7) Nepadaryta nusikalstama veika numatyta BK.
- 8) Nesant nusikalstamos veikos sudėties požymiams.
- 9) Įvairiais pagrindais, kurie numatyti BPK 168 str.
- 10) Negautas asmens skundas.
- 11) Nesant nusikalstamos veikos sudėties.
- 12) Kai asmuo nurodo nebūtus dalykus (sveikatos sutrikimai). Kai yra interesų konfliktas.
- 13) Nėra sudėties, civiliniai santykiai, negautas pareiškimas, kai jis reikalingas.
- 14) Nesant skundo.
- 15) LR BPK 3 str. 1 d. 1p., LR BPK 3 str. 1 d. 3 p., LR BPK 3 str. 1 d. 4 p.
- 16) Kaip būna negautas nukentėjusios pareiškimas ar skundas.
- 17) BPK 3 str. 1 d. 4 p.
- 18) Negautas asmens skundas, kuris būtinas ikiteisminio tyrimo pradėjimui ar nėra nusikalstamos veikos sudėties.
- 19) 311.
- 20) BPK 3 str. 1 d. 1 p. 5 p.
- 21) LR BPK 3 str. 1 d. 1 p.
- 22) -
- 23) LR BPK 3 str. 1 d. 1 ir 4 p. numatyti pagrindai.
- 24) LR BPK 3 str. 1 d. 4 p.
- 25) LR BPK 3 str. 1 d. 1 ir 5 p.
- 26) .
- 27) LR BPK 3 str. 1 d. 1 p. (Nesant NV sudėties).
- 28) LR BPK 3 str. 1 d. 1 p.
- 29) Kai veiką padaręs asmuo nėra baudžiamosios atsakomybės subjektas (jaunesnio amžiaus nei tas nuo kurio kyla atsakomybė) arba nėra nusikalstamos veikos sudėties.
- 30) Nepateikti žalos dokumentai, negautas pareiškimas.

- 31) BPK 3 str. 1 d. 1 ir 4 p.
- 32) Nenustačius visų NV požymių arba subjektui neturint reikiamo amžiaus.
- 33) LR BPK 3 str. 1 d. 1 p.
- 34) Nėra skundo.
- 35) Nesant nusikaltimo ar baudžiamojo nusižengimo sudėties.
- 36) LR BPK 3 str. 1 d. 1 p. arba 4 p. (dažniau 4 p.)
- 37) BPK 3 str. 1 d. 5 p. ir 1 p.
- 38) BPK 168, 3 str. 1 d. 1 p., 3 str. 1 d. 4 p.
- 39) Nesant nusikalstamos veikos sudėties požymių.
- 40) Tokiais atvejais jei nėra nusikalstamos veikos pobūdžio t.y: jei iš surinktos medžiagos matyti, kad padarytoje veikoje yra administracinio pobūdžio veika arba susiklostė civiliniai santykiai.
- 41) Nesant nusikalstamos veikos požymiams.
- 42) BPK 3.1.1 str. 168 str.
- 43) Nepadaryta nusikalstama veika.
- 44) Nesant nagrinėjamo straipsnio sudėties.
- 45) Pagal LR BK 140 str. 1 d., 187 str., t.p. kai nėra amžiaus.
- 46) 3str. 1 d. 1 p.
- 47) Nesant nusikalstamos veikos požymiams.
- 48) Nėra nusikalstamos veikos sudėties.
- 49) Nėra nusikalstamos veikos sudėties.
- 50) Negavus skundo.

10. Su kokiomis procesinėmis ar praktinėmis problemomis susiduriate norėdami pradėti/pradedami ikiteisminį tyrimą?

- 1) Surinkta pirminė informacija neišsami.
- 2) Dažniausiai yra gaunama informacija tik iš vienos įvykio šalies ir duomenys gali būti netikslūs, informacija iškreipta. Dažniausiai sužinojus ir kitos šalies parodymus, tik tada paaiškėja tikrosios įvykio aplinkybės.
- 3) Su prokuroru nelankstumu.
- 4) Sistemų strigimas, laiko stoka, per didelis darbo krūvis.
- 5) Trūkstant duomenų.

- 6) pvz: atliekamas įvykio aplinkybių patikslinimas pagal LR BK 281 str. 1 d. Nepradėjus ikiteisminio tyrimo, negalima paskirti užduotis specialistui dėl kūno sužalojimo masto nustatymo, asmuo gydomi, išduotas nedarbingumas. Sužalojimas gal būt, būtų prilyginamas nežymiam kūno sužalojimui (pvz: kaklo raiščių patempimas), bet be specialisto išvados negali priimti procesinio sprendimo. Tuo atveju pradedamas ikiteisminis tyrimas.
- 7) Dažniausias su techninėmis problemomis.
- 8) Su neblaivių liudytojų apklausomis, ypač dėl smurto artimoje aplinkoje, LR BK 140 str. 2 d.
- 9) Trūksta mokymų, dėl nusistovėjusios praktikos kartais nėra aišku atsisakyti pradėti IT ar pradėti, taip pat dažnas atvejis, kad keičiasi teisinis reguliavimas, kol dar nėra nusistovėjusi praktika vienais ar kitais dalykais
- 10) Būna straipsnių pagal kuriuos IT pradedamas tik gavus įgalioto asmens pareiškimą arba prokuroro reikalavimu. Pvz., nuo nedidelės vagystės nukenčia užsienio įmonės transportas, o vairuotojas nėra įgaliotas asmuo. Įmonė arba kada nors kreipsis, arba ne.
- 11) Kai kyla abejonių ar tyrimą pradėti privačiai viešo kaltinimo tvarka ar viešo kaltinimo tvarka.
- 12) Įvykio dalyvių neblaivumas, kai nėra galimybės tinkamai išsiaiškinti visų būtinų detalių.
- 13) Procesinės „problemos ne tokios ir reikšmingos“, praktinės problemos prasideda kai įstaigos nusikalstamumo ir nusikaltimų išaiškinimo statistika reikšmingai skiriasi nuo užsibrėžtų tikslų. Pvz.: trūksta aiškių bylų-reikalaujama pradėti IT nors ir trūksta požymių, per daug atitinkamos kategorijos bylų (vagystės) - nors ir yra akivaizdūs nusikalstamos veikos požymiai, reikalaujama pradėti medžiagas įvykio aplinkybėms patikslinti. Reaguojantys pareigūnai atsiduriame sudėtingoje, dviprasmiškoje situacijoje. Aišku, tai yra įstaigos organizacinės problemos, bet tikriausiai tai galėtų būti priskirta praktinėms, pradedant IT, kada raginama nesivadovauti įstatymais, teisės precedentais ar teisine sąmone, vardan statistikos ar metinio plano įvykdymo. Akivaizdžiai prieštaraujama baudžiamosios teisės ir baudžiamojo proceso principams.

- 14) darbuotojams trūksta mokymų, taip pat tam tikrais atvejais nėra nusistovėjusios praktikos kartais neaišku pradėti ikiteisminį tyrimą ar atsisakyti pradėti ikiteisminį tyrimą, dažnai ne nusistovėjus tam tikrai praktikai jau pasikeičia teisinis reguliavimas
- 15) Daug papildomų procesinių dokumentų kūrimas, kurie galėtų būti viename dokumente. 2. Įvairių Situacijų vertinimas ir sprendimas dėl patikslinimo ar ikiteisminio tyrimo. 3. Vadovų, skyriaus viršininkų nusistovėjusios senos praktikos ir jų teikimas jauniems specialistams dėl ko vyksta darbo kokybės ginčai. 4. Nespėja įsistovėti praktika, po rekomendacijų vykdant IT, ir duodama naujos rekomendacijos. 5. Per daug įsakymų, dokumentų, rekomendacijų įsiskaitymui su kuriais neina įsigilinti. 6. IT tyrėju specialistų kursų trūkumas.
- 16) Pareiškėjo pasyvus dalyvavimas tyrime. Taip pat didele problema gauti duomenis pvz., vaizdo įrašai iš įvairių įstaigų ar įmonių, kadangi saugojimo terminai yra trumpi
- 17) Ne visada nukentėjęs gali nurodyti realią materialinę žalą. O bendrai nelabai yra problemų pradedant IT.
- 18) Pareiškėjas pateikia iškreipta informaciją.